

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**REALIZACE MEDIÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍCH A
STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH VE VYBRANÉM MALOMĚSTĚ**

Bakalářská práce

Kateřina Bláhová

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Sloboda, Ph.D.

Olomouc

2024

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu a zdroje jsem v ní uvedla. Práce obsahuje bez příloh a bez poznámek pod čarou 103 578 znaků (včetně mezer).

V Olomouci dne 24.4.2024

.....
Kateřina Bláhová

Na prvním místě bych ráda poděkovala především vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Zdeňku Slobodovi, Ph. D. za veškeré odborné rady, cenné poznámky a jeho čas a ochotu při vedení mé práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům za jejich čas. Poslední poděkování patří mé rodině a přátelům, kteří mě jak při studiu, tak při psaní této práce, podporovali.

Abstrakt

Tato bakalářská diplomová práce, prostřednictvím rozhovorů s osmi pedagogy na dvou různých školách v jednom malém městě v Pardubickém kraji, zkoumá způsob, jakým je na nich mediální výchova realizována. Teoretická část obsahuje vysvětlení pojmů: média, mediální výchova, mediální gramotnost, rámcový vzdělávací program a školní vzdělávací program. Metodologická část zahrnuje, jak probíhal průzkum na jednotlivých školách s jednotlivými respondenty. Metodologie je založena na kvalitativním výzkumném šetření se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor. Obsahem praktické části jsou výsledky výzkumu.

Klíčová slova: média, mediální výchova, mediální gramotnost, školní vzdělávací program, škola, učitel

Abstract

This bachelor's thesis through interviews with eight educators at two different schools in one small town in the Pardubice Region explores the way media education is realized. The theoretical part includes explanations of concepts: media, media education, media literacy, framework educational program, and school educational program. The methodological part encompasses how the survey was conducted at individual schools with individual respondents. The methodology is based on qualitative research with a focus on semi-structured interviews. The practical part consists of the research findings.

Key words: media, media education, media literacy, school educational program, school, teacher

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Média	8
2.1 Média jako technické prostředky	8
2.2 Mediální účinky.....	9
2.2.1 Typologie účinků médií	9
2.3 Mediální organizace.....	10
2.3.1 Mediální organizace v České republice	10
2.3.2 Projekty pro podporu mediální gramotnosti	11
3. Škola jako instituce	13
3.1 Typy a funkce škol.....	13
3.2 Aktéři školy – učitelé.....	14
3.2.1 Typologie učitelů	15
3.3 Rámcové vzdělávací programy (RVP).....	15
3.3.1 RVP pro základní vzdělávání	16
3.3.2 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia	21
3.4 Školní vzdělávací program	24
4. Mediální výchova.....	25
4.1 Historie a vývoj mediální výchovy.....	26
4.2 Mediální výchova ve světě	26
4.3 Mediální výchova dnes	27
4.4 Cíle mediální výchovy.....	29
4.4.1 Mediální gramotnost	29
4.5 Mediální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu	30
4.6 Metodika a metody mediální výchovy	32
4.6.1 Metodika mediální výchovy.....	33
4.6.2 Metody mediální výchovy	34
5. Metodologická část.....	35
5.1 Výzkumná otázka a cíl práce.....	35
5.2 Metoda výzkumu.....	35
5.2.1 Polostrukturovaný rozhovor	36
5.2.2 Analýza dokumentů.....	36
5.3 Výběr a popis vzorku	36
5.3.1 Výběr informantů a informantek výzkumu	37
5.3.2 Charakteristika škol.....	37
6. Praktická část	40
6.1 Spolupracovníci na ŠVP	40

6.1.1 Profil učitele	40
6.1.2 Informace ohledně školy - ŠVP	40
6.1.3 Tvorba ŠVP	41
6.1.4. Mediální výchova na škole.....	41
6.1.5 Názory ohledně mediální výchovy	42
6.2 Učitelé zaměřující se na mediální výchovu	43
6.2.1 Profil učitele	43
6.2.2 Realizace mediální výchovy v jejich podání	44
6.2.3 Mediální výchovy a škola.....	49
6.2.4 Názory ohledně mediální výchovy	50
7. Závěr.....	52
Seznam pramenů a použité literatury	54
Seznam fotografií, obrázků, schémat	58
Seznam tabulek.....	59
Seznam příloh	60
<i>Příloha č.1</i>	61
<i>Příloha č.2</i>	63

1. Úvod

V současném světě, kdy se digitální technologie posouvají obrovskou rychlostí vpřed a kdy jsou informace dostupné prakticky pro všechny, je potřeba žáky vybavit schopností kriticky analyzovat a interpretovat. Prostředkem pro tuto schopnost je na základních a středních školách předmět mediální výchova, jejímž cílem je vybavit žáky klíčovou kompetencí, nazývanou *mediální gramotnost*. V roce 2007 se mediální výchova stala povinnou součástí Rámcového vzdělávacího programu, kde je zařazená jako jedno z průřezových témat.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku realizace mediální výchovy na vybraných školách. Na jedné ze škol, které jsem k výzkumu použila, jsem studovala osobně a přesto, že je to teprve tři roky, co jsem odmaturovala, si nevzpomínám, že by se někdy toto průřezové téma ve vyučovacích hodinách realizovalo.

Cílem je zjistit, jakým způsobem, kým a za jakých podmínek je na vybrané škole mediální výchova realizována. I přesto, že mají školy mediální výchovu uvedenou například ve Školním vzdělávacím programu, setkáváme se v praxi s tím, že je tato výuka realizována nedostatečně, nebo dokonce vůbec. Důvodem má být, dle výzkumu provedeného v roce 2023 vzdělávacím programem Jeden svět na školách, nedostatek času a materiálů pro výuku průřezových témat, nedostatečné proškolení vyučujících a z toho pramenící jejich nejistota. Kromě výzkumu se také zaměřím na vymezení pojmů, které jsou spojeny s mým tématem, jako je mediální gramotnost, mediální výchova nebo samotná média.

2. Média

Ještě než se budu věnovat stěžejnímu tématu mé práce, a to mediální výchově, zaměřím se na samotná média, která mají v dnešní společnosti významnou roli a postavení. Právě proto se dnešní mladší generace potřebuje naučit v médiích číst, rozeznat pravdu od nepravdy a také to, jak s médii jako je televize, tisk nebo rozhlas, zacházet.

Současný svět je medializovaný a velká část komunikace se odehrává právě prostřednictvím médií. Používat média nemůžeme bez rozvoje svébytné a nové kompetence – mediální gramotnosti. Proto s sebou přinesla Česká školská reforma zavedení zcela nového tématu: mediální výchovy. (Jirák, Wolák, 2007)

Pojem médium vychází z latinského jazyka. Dalo by se vyjádřit slovy jako zprostředkující činitel nebo prostředek. Médium chápeme jako to, co nám zprostředkovává sdělení. Takto definují média ve své knize *Média a společnost* autoři Jan Jirák a Barbara Köpplová (2003, str. 16)

Média přenášejí informace v různých formách a za odlišným účelem. Dle účelu rozdělujeme média tištěná, kam řadíme noviny a časopisy, elektronická, jež zahrnují rozhlas a televize, a jako poslední a pro společnost nejmodernější forma médií internet a sociální síť. Všechna tato média by se dala shrnout jedním slovem – masmédia. Masová média jsou hromadné sdělovací prostředky, které oslovují velké množství jedinců, tedy tzv. masu nebo publikum. Příkladem je tisk, televizní a rozhlasové vysílání a dále pak veřejná sdělení na internetu, ať už ve formě zpravodajských portálů, blogů nebo platform typu YouTube. (Jirák, Köpplová, 2009, str. 21)

2.1 Média jako technické prostředky

Média se využívají mnoha způsoby a mají několik funkcí. V mediální výchově se setkáme s tím, že jsou média buď předmětem, o kterém se učí, nebo i nástrojem, kterým se učí.

O definicích prvních tří se zasloužil mediální teoretik Harold Laswell. Je to stálé pozorování prostředí nebo-li informování se, tvoření vzájemných vztahů mezi jednotlivými kousky společnosti nebo-li korelace a jako třetí přenos kulturního dědictví, nebo-li kontinuita. Wright tyto funkce v roce 1960 rozšířil o funkci čtvrtou – zábavu. V tomto případě je zábava chápána jako pocit nějakého osobního uspokojení nebo relax, díky kterému se lidé snaží odprostit od problémů skutečného světa. Pátou funkcí je získávání. Ta je využívána pro účely politické a komerční, pro propagandu. (McQuail, 1999, str. 102 a 103)

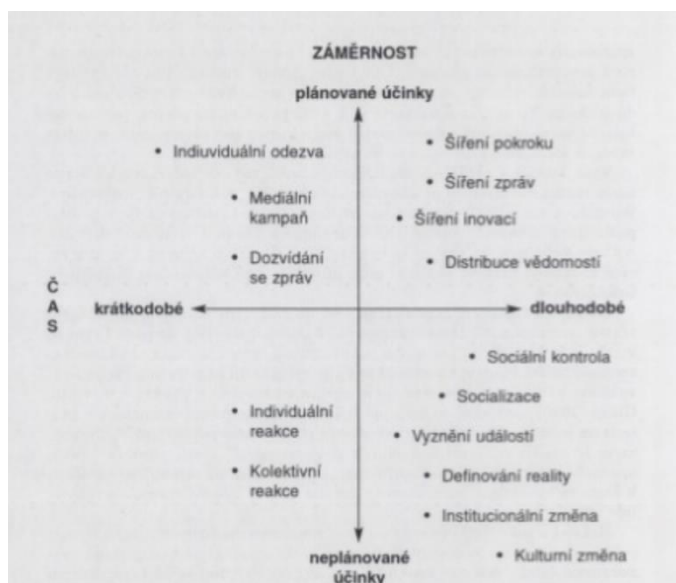
2.2 Mediální účinky

Téma mediálních účinků můžeme rozdělit na dvě oblasti – vliv samotných médií a vliv obsahů, které média nabízejí.

Média mají velkou moc a působí na své publikum. Jejich vývoj řadí Denis McQuail do čtyř fází. První fáze byla fáze všemocných médií. Tato fáze se datuje od přelomu 19. a 20. století a pokračuje až do 30. let téhož století. V této fázi byla médiím přisuzována velká moc, kterou byla schopna využívat pro ovlivňování a utváření společnosti. Ve druhé fázi byla mocná média vystavena zkoušce v období od 30. let do 50. let. V této fázi nastal rozvoj televizního vysílání a proto se prováděly výzkumy, které se týkaly vlivu filmů na děti a mladistvé a také byl zjišťován vliv samotných mediálních účinků. Bylo zjištěno, že média nejsou zcela bez účinků, *ale že fungují v rámci stávající struktury sociálních vztahů a konkrétního společenského a kulturního kontextu.* (McQuail, 1999, str. 360 a 361) Ve třetí fázi s názvem „znovuobjevení mocných médií“ se diskutovalo znovu o tom, zda se zjistilo opravdu vše a zda média disponují velkou sociální mocí. V závěru došli k tomu, že jsou média skutečně účinný nástroj moci a ovlivňování. „Dohodnutý“ vliv médií je dle McQuaila čtvrtá fáze a dle ní lze říci, že účinky médií jsou vytvářeny zejména individuálními příjemci. (McQuail, 1999, str. 362-364)

2.2.1 Typologie účinků médií

Účinky médií můžeme rozdělit podle časového rozpětí a podle záměrnosti. Toto rozdělení nám velmi dobře zobrazuje osa z *Úvodu do teorie masové komunikace* od Denise McQuaila (1999)

Obrázek 1 Typologie účinků médií dle Denise McQuaila

2.3 Mediální organizace

Pavel Kapoun ve svém spisu *Média – obsahy, publika, účinky* označuje za mediální organizace vydavatelství, stanice rozhlasu a televize nebo produkční společnosti. V této části budou zkoumány mediální organizace jakožto orgány, které se věnují posilování mediální a informační gramotnosti.

2.3.1 Mediální organizace v České republice

Na území České republiky je v dnešní době několik projektů, které se zaměřují na rozvoj a zlepšení dvou výše zmíněných forem gramotnosti.

HOAX.cz

Tento web byl založen v roce 2000 Josefem Džubákem. Vznikl z důvodu ochrany uživatelů při šíření hoaxů a internetových podvodů. Mají rozšířenou databázi, která se pravidelně aktualizuje. Pokud někdo obdrží podezřelý e-mail, může si ho zde ověřit.

Hlídací Pes

HlídacíPes.org se zaměřuje na investigativní žurnalistiku, což je forma žurnalistiky, která zkoumá a vyšetřuje různé druhy zločinů nebo porušování lidských práv. Tento portál je projektem Ústavu nezávislé žurnalistiky, který se snaží o posílení žurnalistiky v zájmu veřejnosti. Vznikl roku 2014.

Manipulátoři.cz

Tuto webovou stránku, jež se zaměřuje na publicistiku, založil Petr Nutil. Věnuje se problematice lživých a nepravdivých zpráv a také vysvětlení jejich vzniku, šíření a kanálů, jimiž prochází. Cílem stránky je otevřít kritickou debatu o dění v politice a společnosti v souvislostech naší České republiky.

Demagog.cz

Projekt, který vznikl v roce 2012, se zabývá ověřováním vyjádření politiků. Kontroluje konkrétní data a čísla, která politici uvedou, nebo také zda říkají pravdu o svých činech z minulosti. Politici se v mnohém dopouští faktických nedostatků. Demagog.cz dokazuje, že fakta existují a nejsou jen pouhým názorem. Také přispívá k větší informační gramotnosti. V současné době se na vedení stránek podílí tři experti – Ivana Procházková, Lenka Chudomelová a Jan Tvrdoň.¹

¹ Jsns.cz. [online] Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/bulletin-medialni-vzdelavani/predstavujeme>. [cit. 2024-03-13].

Fórum pro prožitkové vzdělávání

Nezisková organizace se věnuje tzv. prožitkové pedagogice. To je druh pedagogiky, díky které se děti a dospělí učí prostřednictvím svých vlastních zkušeností. Toto fórum nabízí pro základní a střední školy interaktivní divadelní představení, do kterého se zapojí i samotní studenti. Představení se zaměřují na prevenci proti sociálně problematickým jevům. Nabízejí celkem devět představení, na výběr je například finanční gramotnost, mediální gramotnost, lidská práva nebo prevence kyberšikany a šikany.

Seznam se bezpečně

Projekt založený společností Seznam.cz, která se bezpečnosti na internetu a seznamování na něm věnuje už přes deset let. Tento projekt je nabízen školám v různých formách, jako jsou například filmy, divadelní představení nebo výjezdy do samotných škol. Vznikla také online poradna nebo kniha s názvem „Bezpečně na internetu“.²

2.3.2 Projekty pro podporu mediální gramotnosti

Některé školy realizují téma mediální výchovy formou účastí na projektech.

Týdny mediálního vzdělávání

Týdny mediálního vzdělávání se v roce 2024 pořádají již po osmé. Jejich cílem je posílit mediální gramotnost a kritické myšlení u žáků a studentů základních a středních škol v celé České republice. Tento projekt obsahuje velké množství výukových materiálů, online kurzů, a debat s novináři. Pořadatelem celého projektu je organizace Člověk v tísni a pořádá se v rámci Jednoho světa na školách.³

Klíče k médiím

Do tohoto projektu se mají možnost zapojit všechny základní a střední školy. Autorem je novinář Vladimír Piskáček a projekt funguje i pod záštitou společnosti T-Mobile. Obsahem jsou videa a podcasty, které jsou dostupné na spoustě platformách a žákům odhalí odpovědi na otázky ohledně mediálního světa. Kromě toho se v rámci projektu pořádají soutěže a veřejné debaty o médiích a jejich fungování a vlivu ve společnosti. Pro učitele jsou k dispozici

² Jsns.cz. [online] Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/bulletin-medialni-vzdelavani/predstavujeme>. [cit. 2024-03-13].

³ Pěstujme mediální gramotnost. Začínají Týdny mediálního vzdělávání. Clovekvtsni.cz. 2022. [online] Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/pestujme-medialni-gramotnost-jsns-vydava-interaktivni-kurzy-serial-a-chysta-debatu-s-novinari-8925gp>. [cit. 2024-03-13].

metodické listy a materiály k výuce. Cílem je zvýšit mediální gramotnost studentů jak základních, tak středních škol a pomoci učitelům s obsahem výuky.⁴

Zvol si info

Svémi přednáškami zvyšují mediální gramotnost po školách v celém Česku a i na Slovensku. Jenom za rok 2023 proběhlo pod jejich taktovkou skoro 200 workshopů. Skupinka studentů z Masarykovy univerzity v Brně založila tento projekt v roce 2016. Pomocí svých přednášek učí lidi práci s informacemi, jak rozeznat nepravé od těch pravých, rozvíjet kritické myšlení a varovat před nástrahami v digitálním světě. Základním a středním školám nabízí workshopy s názvem „Informační záplava“ a „Sociální sítě“. Kromě škol se zaměřují i na knihovny a jejich zaměstnance.⁵

⁴ T-Mobile a novinář Piskáček zahajují projekt Klíče k médiím. [online] Mediaguru.cz. 2022. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/06/t-mobile-a-novinar-piskacek-zahajuji-projekt-klice-k-mediim/>. [cit. 2024-03-13].

⁵ Zvolsi.info. [online] Dostupné z: <https://zvolsi.info/o-nas/>. [cit. 2024-03-13].

3. Škola jako instituce

Škola je považována za jednu z nejstarších a nejvíce rozšířených institucí. Jejimi učebnami projde skoro každý člen, který patří do lidské společnosti. (Havlík, Kořa, 2002, str. 95) V této kapitole bude věnována pozornost pojmu „škola“, jejím funkcím následně organizace, která se zaměřuje na hlídání efektivity a kvality vzdělání na jednotlivých školách.

Slovo škola je odvozeno z řeckého „schole“, což by se dalo přeložit jako volný čas nebo volná chvíle. V současnosti se nedá hovořit o tom, že by se ve škole trávil volný čas, ten většinou trávíme právě po ní. Za dob antického Řecka byl tento čas pro občany, kteří se chtěli věnovat vzdělávání. Škola představuje pro mnohé z nás řadu vzpomínek, ať už dobrých či špatných, a místo, kde jsme navázali vztahy s vrstevníky. Pro někoho jiného je to naopak místo, kam by se už nikdy v životě nevracel.

Škola nemusí být vždy nutně budova, dle Havlíka a Koti (2007) může vzniknout na jakémkoli místě, kde se utvoří společenství vzájemně interagujících jedinců, kteří se víceméně pravidelně scházejí po vymezený čas za účelem výchovy a vzdělávání. Škola také představuje sociální organismus, který si žije vlastním životem a vytváří neustále vnitřní pravidla svého provozu a mezilidského soužití, a je nucena se prezentovat sociálnímu okolí. Školské instituce mají stabilní populaci, kterou lze snadno definovat. Hlavní činností základních, středních i vysokých škol je výuka. Tím je myšlen proces formálního rázu, který typicky probíhá ve třídách či přednáškových místnostech. (Havlík, Kořa, 2002, str. 117-120)

Jestliže škola chce, aby výuka probíhala úspěšně, musí regulovat současně dvě věci – samotný proces učení a sociální vztahy v komunitách žáků a učitelů. (Havlík, Kořa, 2002, str. 127)

3.1 Typy a funkce škol

Školy se podle stupňů dělí do pěti na sebe navazujících stupňů: základní (nebo elementární), střední (sekundární, terciární) a vysoké. K nim se také přidává tzv. předškolský stupeň, což představuje období v mateřské škole. Posledním stupněm je postgraduální studium nebo také systém celoživotního vzdělávání. (Havlík, Kořa, 2002, str. 121)

Funkce školského zařízení vyjadřují, čím je pro společnost škola užitečná, co od ní lidé mohou očekávat, když na ni společnost nakládá určité prostředky. Hlavních funkcí rozlišujeme celkově pět – výchovná, vzdělávací, kvalifikační, integrační, selektivní. Dále pak máme dvě speciální funkce – ochrannou a resocializační či nápravnou. Tyto funkce můžeme definovat takto:

- výchovná – Jejím základem je převod kulturních vzorců chování a hodnot z jedné generace na druhou
- vzdělávací – Její realizace probíhá pomocí procesů, během jejichž průběhu si lidé osvojují kulturní obsahy (jazyk, umění a věda)
- kvalifikační – Tato funkce je úkolem především středních a vysokých škol. Je naplňována získáním potřebných znalostí a dovedností pro budoucí práci. Kvalifikaci je také možné si rozšířit díky vysoké škále vzdělávacích programů (kurzy, doškolování, atd.)
- integrační – Je úspěšná za podmínky toho, že se žáci naučí potřebného respektu k druhým, také porozumění, odhadnutí a navázání vztahů s druhými. Podporuje utváření vlastních postojů, které jsou pak nápomocny v sociálním životě a komunikaci, nejen ve školním prostředí, ale i mimo ni.
- selektivní – Selektce je provozována na několika odlišných úrovních. Patří mezi ně například přijímací řízení, vysvědčení nebo diplomy.
- ochranná – Tato funkce je považována za samozřejmost. Řadíme sem zachovávání tajemství a zneprístupnění soukromých informací o studentech.
- resocializační – Touto funkcí disponují speciální školní zařízení, které vznikají při nemocnicích nebo nápravných zařízeních pro mladistvé. (Havlík, Kořa, 2002, str. 98-103)

3.2 Aktéři školy – učitelé

Učitelé představují velmi stabilní komunitu. Jejich povolání patří mezi povolání, které mají v dnešní době ve společnosti významné místo. (Havlík, Kořa, 2002) Proto v této kapitole bude vymezen, dle jednotlivých autorů, aktér školy, nebo-li učitel.

Pojem učitel v běžné a ne odborné komunikaci ve své knize charakterizuje Průcha (2002) jako „osobu, která vyučuje ve škole“. Tento pojem není ale pevně definovaný. Ve Stručném slovníku pedagogickém z roku 1909 je učitel vyobrazován jako hlavní zprostředkovatel systematicky upravených poznatků z nejrůznějších oborů vědění ve škole a zároveň vedle otce a matky třetím hlavním výchovným činitelem. (Klika, 1909, díl V, str. 1912) Dle dalšího Pedagogického slovníku je učitel jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, str. 261)

3.2.1 Typologie učitelů

Učiteléské povolání lze rozdělit do několika kategorií. Učitelé základních škol se dělí na učitele 1. stupně a učitele 2. stupně. Dále pak učitelé mateřských škol a speciálních škol. Na vyšších stupních pak rozlišujeme učitele středních škol, středních odborných učilišť, gymnázií, vyšších odborných škol a vysokých škol. Nejvyšší procento učitelů představují v České republice učitelé na základních školách a v mateřských školách. (Průcha, 2002, str. 22)

Tento druh povolání se také specifikuje dle oborů, nebo také jinak řečeno vyučovacích předmětů. První a menší skupinkou jsou vyučující, kteří učí všechny předměty na daném stupni. To se týká především vyučujících prvního stupně. Druhou skupinou jsou učitelé, kteří se specializují na jednotlivé předměty. Příkladem jsou učitelé cizích jazyků, vědeckých disciplín nebo matematiky.

Průcha také ve své knize *Moderná pedagogika* ve čtvrtém vydání z roku 2009 rozlišuje profese dle složitosti práce. V kategorii, která zahrnuje práce vysoce složité a kvalifikované s omezenou samostatností, se nacházejí učitelé základních škol. O kategorii výše, práce vysoce složité a kvalifikované, mnohostranné a samostatné jsou středoškolští a vysokoškolští učitelé. (str. 177)

3.3 Rámcové vzdělávací programy (RVP)

Tato kapitola bude obsahovat vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání i vzdělávání na gymnáziu. V obou případech budou popsány pojetí a cíle vzdělávání a prostor bude dán i jednotlivým tematickým okruhům a průřezovým tématům. Jedna podkapitola bude zahrnovat i Školní vzdělávací program.

Tímto pojmem je v České republice definována státní úroveň vzdělávání. Podle principů kurikulární politiky, jak je formulováno v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (také známé jako Bílá kniha) a upraveno v zákoně č. 561/2004 Sb., který se týká předškolního, základního, středního, vyššího odborného a dalšího vzdělávání, se přijímá nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání dětí ve věku od 3 do 19 let. Tyto dokumenty jsou rozděleny do dvou úrovní – státní a školní.

Na státní úrovni zahrnuje systém kurikulárních dokumentů Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání definuje celkové směřování vzdělávání, zatímco RVP stanovují povinné rámce vzdělávání pro jednotlivé fáze – předškolní, základní a střední vzdělávání. Na úrovni školních zařízení jsou zavedeny Školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), které určují realizaci vzdělávání v jednotlivých školách.

RVP vychází z několika různých bodů – z nové strategie, která klade důraz na klíčové dovednosti, jejich propojení s obsahem vzdělávání a praktické využití znalostí a dovedností v reálném životě. Dále se opírají o koncept celoživotního učení, určují očekávanou úroveň vzdělání a podporují školní pedagogickou samostatnost a profesní zodpovědnost učitelů za vzdělávací výsledky.⁶

3.3.1 RVP pro základní vzdělávání

Tento druh vzdělávání je spojen s povinností školní docházky a jejím plněním. Projekt základního vzdělávání navazuje na výchovu v rodině a předškolní vzdělávání. Tuto část vzdělávání absolvuje velká populace žáků ve dvou stupních, které na sebe navazují, jak obsahově, tak didakticky.

Základní vzdělávání začíná na stupni prvním. Ten má žákům ulehčit přestup z předškolního vzdělávání a kruhu rodiny do vzdělávání, které je systematické, pravidelné a povinné. Je založeno na několika principech – poznání, respekt, vývoj individuálních potřeb, možností a zájmů každého jedince. Tyto principy se týkají i žáků, kteří mají speciální vzdělávací potřeby.

Pokračuje se na stupni druhém. Ten napomáhá žákům k získání dovedností a návyků, které jim umožní samostatně se učit a vytvářet určité hodnoty a postoje. Ty nakonec zužitkují ke kultivovanému chování, respektování práv jiných a zodpovědnosti. Vzdělávání na druhém stupni je založeno na provázanosti vzdělání a života školy se životem mimo ni. To má za následek využití těžších a náročnějších metod práce. Žákům se pak mohou zadávat složitější úkoly, které zaberou více času a přenést na ně tak větší zodpovědnost.

Základní vzdělávání vyžaduje na obou stupních tvůrčí školní prostředí. Toto prostředí má za cíl motivovat nejtalentovanější žáky a podporovat ty, kteří toho talentu tolik nemají. Jeho úkolem je také zajistit, aby se každému dítěti dostalo možnosti optimálního rozvoje skrze výuku, která bude přizpůsobena jeho schopnostem a potřebám. Důležitým prvkem je dávat žákům příležitost k úspěchu, eliminovat obavy z chyb a umožňovat práci s nimi. Během základního vzdělání si žáci postupně rozvíjí osobnostní kvality, které jim pomůžou při budoucím studiu a zdokonalování se v jejich vybraných profesích.

⁶ Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů. [online] Digifolio.rvp.cz. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10429>. [cit. 2024-03-13].

Cíle základního vzdělávání

Základní vzdělávání (dále jen ZV) má několik cílů. Tyto cíle mají za úkol pomoci při rozvíjení klíčových kompetencí a poskytnout jim dobrý základ všeobecného vzdělání. Základní škola by měla:

- umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení,
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů,
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci,
- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých,
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti,
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě,
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný,
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi,
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi
- a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.

V úvodu této kapitoly jsem zmínila pojem „klíčové kompetence“. Ty jsou pro žáky velmi důležité, protože klíčovými kompetencemi má být vybaven každý žák, aby byl připraven na další vzdělávání a dokázal se uplatnit ve společnosti. Daly by se charakterizovat jako soubor vědomostí, schopností, postojů, dovedností a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj a, již zmíněné, uplatnění se ve společnosti. Osvojování klíčových kompetencí je dlouhý a složitý proces. Má počátek již ve vzdělávání předškolním, pokračuje přes základní a střední vzdělávání a dokončuje se v průběhu života. V období základního vzdělávání jsou klíčové – kompetence k řešení problémů, kompetence k učení, kompetence sociální a personální, kompetence občanská, kompetence komunikativní a kompetence pracovní. (Jeřábek, Tupý, 2005, str 11-14)

Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je rozdělený v RVP základního vzdělávání celkem do devíti oblastí. Tyto oblasti jsou tvořeny buď jedním vzdělávacím oborem nebo také obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů je dvěma dílky. Prvním z nich jsou očekávané výstupy, které jsou zaměřené prakticky a využívají se v běžném životě. Předpokládají, že žáci budou oplývat způsobilostí, že osvojené učivo využijí v běžném životě. Na konci 3.ročníku základní školy jsou znalosti orientační a na konci 5. a 9. ročníků jsou závazné. Druhou částí vzdělávacího obsahu je samotné učivo, které má vlastní strukturu a je rozděleno do tematických okruhů. Je to také prostředek, který je potřeba k dosažení očekávaných výstupů. (Jeřábek, Tupý, 2005, str. 18)

Obsah vzdělávání jednotlivých oborů si škola rozčleňuje do vyučovacích předmětů. Poté si ho doplní podle potřeb, zájmů a nadání žáků tak, aby dosáhla rozvoje klíčových kompetencí.

Průřezová témata

Kromě vzdělávacích oblastí nalezneme v RVP pro základní vzdělávání i průřezová témata, která se zaměřují se na aktuální problémy v současném světě a jsou dnes nedílnou součástí vzdělávání na základních školách. Obsah průřezových témat je rozdělen do tematických okruhů.

Průřezová témata jsou již dnes povinná součást základního vzdělávání a jejich realizace má důležité místo při vzdělávání žáků. Průřezová témata obsahují silný výchovný aspekt a napomáhají k rozvoji charakteru a osobnosti. Škola je musí všechny zařadit do výuky na 1. i 2. stupeň. Nemusí však být zastoupena v každém ročníku, ale stačí, když se rozprostou. Využívají se v několika možných formách – buď jako součást vzdělávacího obsahu určitého

vyučovacího předmětu nebo v podobě samostatných předmětů, seminářů či projektů.

V základním vzdělávání je momentálně vymezeno sedm průřezových témat:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova (Jeřábek, Tupý, 2005, str. 90)

Tematické okruhy průřezového tématu „mediální výchova“

Tematické okruhy, které vychází z doporučených výstupů, dělíme u základního vzdělávání na dvě období, na první a druhé. Pro první období se vyčlenil okruh *Mediální propedeutika*, který se zaměřuje na osobní zkušenosti žáků s médii.

1. Okruh „Mediální propedeutika“ – Tento okruh vytváří pro žáky prostor pro zpracování zážitků a zkušenosti z médií. Byl vytvořen pro žáky prvních až třetích tříd, proto je mediální tematika převedena do forem typu hra, rozhovor nebo vyprávění. Zaměřuje se na:

- charakteristiku postav a hodnocení jejich jednání ve vztahu k události, kdy se například žáci zamýšlí nad jejich vlastnostmi
- tvoření krátké zprávy
- rozlišení reálného a fantastického světa, místa a času děje
- zodpovězení otázek k tomu, co bylo slyšeno, čteno nebo sledováno u zpravodajského či reklamního sdělení

2. Okruh „Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení“ – Zaměřením tohoto okruhu je rozpoznání hodnot u sdělení, zda je sdělení pravdivé, nebo není. Cílem tohoto tematického okruhu je:

- odlišení masových a sítových médií, konkrétně jejich rysů a způsobů užití
- rozlišení funkcí mediálního sdělení na konkrétních příkladech a také obsahů, které jsou informativní nebo umělecké
- napsání krátké zprávy a zodpovězení otázek „kdo?, co?, kde?, kdy“
- nalezení rozdílu mezi reálným a virtuálním světem, rozdílu mezi seriózním a bulvárním zpravodajstvím
- rozeznání typů mediálních sdělení a jejich typických výrazových prostředků (reklama, zpráva, komiks, www stránka)

- definování role a významu výběru grafických výrazových prostředků (podtržení nebo velikost písma, jak v tisku, tak na www stránce)

3. Okruh „Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality“ – Tematický okruh, který žákům napomáhá v pochopení toho, co je nebo není reálné. V tomto okruhu se naučí o:

- užití grafických a vizuálních prvků u tištěných médií (písmo, grafika)
- významu práce s obrazem u audiovizuálních médií (stříh, zpomalení, zrychlení)
- přímém oslovení, neformálním kontaktu a utvoření pocitu intimity u internetových médií
- nadsázce nebo parodii v médiích

4. Okruh „Stavba mediálních sdělení“ – Okruh, jež se orientuje na:

- srovnání mediálních produktů a identifikaci pravidelnosti v jejich stavbě
- tvorbu školního časopisu, webové stránky a následnou realizaci
- sestavení jednoduchého příběhu a následnou prezentaci
- analýzu produkce pro svou věkovou skupinu (časopisy, televizní pořady nebo webové stránky pro mládež)

5. Okruh „Fungování a vliv médií ve společnosti“ – Tento okruh umožňuje pochopit to, jakou roli hrají média v životě člověka v současné době. Žák se naučí o:

- vztahu médií a svobody projevu a významu tisku
- knihtisku, přenosu sdělení rozhlasovým a televizním signálem a o síťových médiích
- roli médií v životě člověka
- vlivu reklamy a komunikačních technologií
- přednostech a rizicích zisku informací z internetových zdrojů (například Wikipedie)
- ověřování zdrojů⁷

⁷ PASTOROVÁ, Markéta. Doporučené očekávané výstupy - Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách. Online. 2011. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=28981&view=3951>. [cit. 2024-03-22].

3.3.2 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Jelikož bude tato práce obsahovat i výzkum realizace mediální gramotnosti na jednom gymnáziu, je důležité zmínit i RVP tohoto typu školského zařízení. Kromě RVP pro obyčejná gymnázia, které bylo vydáno v roce 2007, vydal Výzkumný ústav pedagogický (VÚP) také RVP pro gymnázia se sportovní přípravou z roku 2007 a RVP pro dvojjazyčná gymnázia.

Gymnázium může být buď čtyřleté nebo osmileté. Na nižším stupni víceletých gymnázií se provádí základní vzdělávání a žáci zde absolvují povinnou školní docházku. Proto je vzdělávání na tomto stupni řízeno pomocí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia platí pouze pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupně víceletých gymnázií. (Jeřábek, Krčková, Hučínová, 2007, str. 7)

Vzdělávání na gymnáziu je velmi podobné vzdělávání na základní škole. V obou případech mají školská zařízení vybavit jedince klíčovými kompetencemi a všeobecným přehledem. Gymnázium by mělo žáka připravit na život na vysoké škole, život občanský nebo pro profesní specializaci. Gymnázium má vytvářet motivující a náročnější učební prostředí, které umožní žákům rozvoj klíčových kompetencí, které jsou potřebné pro osobní, občanský a profesní život.

Cíle vzdělávání na gymnáziu

Cílem je poskytnout absolventům školy široký základ vědomostí a klíčových dovedností, které umožní jejich další rozvoj a adaptaci v celoživotním učení a v pracovním životě. Tento profil absolventa poskytuje základy pro vysokoškolské studium, adaptabilitu v různých oblastech a možnost uplatnění jak doma, tak i v zahraničí. (Jeřábek, Krčková, Hučínová, 2007, str.8)

Průřezová témata

Vzdělávání oblasti na gymnáziu jsou totožná se vzdělávacími oblastmi základního vzdělání, ovšem s jednou výjimkou, a tou je absence oblasti „Člověk a jeho svět“.

Průřezová témata jsou důležitým formativním prvkem v celém období vzdělávání, proto průřezová témata na gymnáziu navazují na ty, se kterými jsme se setkali v základním vzdělávání. Jsou opět stejná jako na ZŠ, s výjimkou absence „Výchova demokratického občana“. Obsah průřezových témat je rozdělen do tematických okruhů. Všechny tyto okruhy jsou povinné a musí být zařazeny do ŠVP dané školy. To, do jaké hloubky se budou probírat, v jakém rozsahu a jakou formou, je čistě v kompetenci školy. (Jeřábek, Krčková, Hučínová, 2007, str. 65)

Tato část vzdělávacího obsahu je svým obsahem podobná vzdělávacím oborům, které mají povahu humanitní, psychologickou nebo sociálně-vědní. Jsou to zejména obory: Český jazyk a literatura, Občanský a společenskovědní základ a také Dějepis.

V případě vyučovacího předmětu dějepis poskytuje mediální výchova žákům vhled do vývoje médií, vývoje moderní společnosti a institucí. Zaměřuje se také na roli médií ve vybraných událostech v dějinách, např. význam novin v roce 1848 nebo rozhlasové vysílání v květnu 1945 a v srpnu roku 1968. Nabízí také představení vzhledu do vývoje technických prostředků.

Mediální výchova v občanském a společenskovědním základě přináší žákům vědomosti ohledně chodu rozhodovacích procesů v politické komunikaci, o moci a její kontrole za pomoci demokracie a také o veřejnosti a mínění veřejném. Přibližuje jim význam médií a pojmu medializace a rizika manipulace médií. (Jeřábek, Krčková, Hučínová, 2007, str. 78)

Tematické okruhy průřezového tématu „mediální výchova“

Tematických okruhů tohoto průřezového tématu rozlišujeme celkem pět. Zahrnují dvě složky – dovednostní a vědomostní, které se vzájemně doplňují a mixují a tvoří pak jeden celek. Rozdělujeme tedy okruhy:

1. Okruh „Média a mediální produkce“ – Tímto okruhem žáci aktivně proniknou do veřejné komunikace. Zaměřuje se na:

- vývoj a vznik médií
- mediální vlivy
- financování médií (reklama)
- lidí v médiích a jejich práci (herci, novináři)
- organizaci práce v mediálním prostředí (práce v redakci, jak vznikne zpráva)
- práci, komunikaci a spolupráci v týmu školního média, ať už v rozhlase, televizi, tištěném médiu nebo internetovém periodiku
- přípravu materiálů, které například zahrnují přípravu textů nebo zvukového či obrazového záznamu

2. Okruh „Mediální produkty a jejich významy“ – Tímto se žáci naučí citlivě vnímat souvislosti v nestrukturovaném sociálním prostředí. Zde se naučí o:

- kategoriích mediálních produktů (časopisy, noviny, internetové stránky, atd.), mediálních sděleních (komentář, seriál, zpravodajství)
- rozboru zpravodajství a kritériích pro výběr zpráv, které se v něm vyskytnou

- vztazích mezi skutečností a mediálními produkty
- výrazových prostředcích, které jsou typická pro konkrétní média (myšleno např. obálky časopisů nebo znělky v televizním či rozhlasovém vysílání)
- reklamě a výrazových prostředcích, které jsou pro ni typické
- přípravě časopisu a reklamních kampaních

3. Okruh „Uživatelé“ – V tomto okruhu si vysvětlí:

- pojmy veřejnost, občan, publikum, uživatel, konzument
- jak vznikají jednotlivé druhy skupin (čtenářská, divácká, posluchačská), co je to cílová skupina
- druhy médií pro určité skupiny (mládež, ženy)
- jak se popisuje a měří publikum (náklad, sledovanost, čtenost)
- jak sledovat, popsat a následně vytvořit rozbor návyků, které vzniknou užíváním médií, v určité skupině, jako například rodina nebo třída

4. Okruh „Účinky mediální produkce a vliv médií“ – Zaměřuje se na aktivní přístup k vytvoření vlastního společenského i intimního prostředí. Tento okruh obsahuje:

- objasnění vlivu médií na každodenní život a jeho uspořádání
- vysvětlení skutečných či předpokládaných vlivů určitých mediálních obsahů, které mají dopad na vnitřní rozpoložení jedince (pornografie, násilí)
- vlivy kulturní a celospolečenské
- činnost tzv. mediální poradny

5. Okruh „Role médií v moderních dějinách“ – Utváří vědomé postavení médií ve společnosti. Objasňuje:

- rozdíly mezi postavením člověka v moderní nebo tradiční společnosti (významy knihtisku, digitalizace a vysílání)
- co je masová společnost, masová kultura a masová komunikace
- kdy a jak vzniká bulvár
- jak se vyvíjela komunikace společnosti (posunky, řeč, písmo, tisk) (Jeřábek, Krčková, Hučínová, 2007, str. 79-82)

3.4 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen ŠVP) je dokument školy, který je vypracován v souladu se školským zákonem a podle RVP základního vzdělávání každé školy, která provádí základní vzdělávání. Je to povinný dokument každé školy a musí být volně přístupný veřejnosti z toho důvodu, aby se každý mohl seznámit s obsahem programu, pořizovat z něj výpisky a také zažádat o duplikát. ŠVP je formován na základě konkrétních vzdělávacích cílů dané školy, které reflektují potřeby a možnosti žáků, reálné podmínky a kapacitu školy a také oprávněné požadavky rodičů nebo zákonných zástupců dětí.

Za vypracování ŠVP odpovídá ředitel příslušného školského zařízení. Koordinuje práci na jeho tvorbě, ale může také koordinační funkcí pověřit svého zástupce nebo jiného člena, který je součástí pedagogického sboru. Na vypracování jednotlivých částí ŠVP se podílejí učitelé dané školy. Jsou odpovědní za to, že se ŠVP bude realizovat za podmínek dané školy. ŠVP zveřejňuje ředitel pro projednání se školskou radou. Celý je pak hodnocen Českou školní inspekcí, která v rámci své činnosti hodnotí, zda bylo ŠVP naplněno a zda je v souladu s RVP pro ZV a právními předpisy.

A jak by mělo takové ŠVP vypadat? Mělo by obsahovat identifikační údaje, které zahrnuje název ŠVP, předkladatele, zřizovatele a platnost dokumentu. Dále pak charakteristiku školy, například vybavení školy, charakteristiku pedagogického sboru, mezinárodní spolupráce nebo dlouhodobé projekty. Za třetí by mělo zahrnovat samotnou charakteristiku ŠVP, tím je myšleno zaměření školy, výchovné a vzdělávací strategie a také začlenění průřezových témat. Dalšími klíčovými body obsahu ŠVP je učební plán a učební osnovy. Poslední částí je hodnocení žáků a autoevaluace školy. (Jeřábek, Tupý, 2005, str. 116-118)

4. Mediální výchova

V této části bude rozebrána samotná mediální výchova a jak k ní jednotliví autoři přistupují. Následně bude vysvětleno, jak probíhal rozvoj tohoto průřezového tématu, co se historického kontextu týče a jak mediální výchova vypadá v dnešní době, u nás, i ve světě. Zahrnuto bude i začlenění mediální výchovy do Rámcového vzdělávacího programu, jaké jsou metody a metodiky mediální výchovy. V neposlední řadě pak budou zmíněny nejdůležitější cíle tohoto druhu výchovy.

Mediální výchova má v dnešní době již spoustu definic, které jsou nadefinované různými autory. Niklesová (2007) ji vymezuje jako výchovu k orientaci v masových médiích, k jejich využívání a zároveň k jejich technickému zhodnocení. Mičienka (2007) ve své knize popsal mediální výchovu jako záměrné výchovné působení zaměřené na dosažení určitého stupně mediální gramotnosti. Nejpřesnější charakteristiku vytvořil Jan Průcha v Pedagogickém slovníku a definice zní takto: „*Výchova k orientaci v masových médiích, k jejich využívání a zároveň k jejich kritickému hodnocení. Relativně nová součást všeobecného vzdělávání, vyvolaná rozvojem a zpřístupňováním prostředků prezentujících informace (především televize, rozhlas, videoprogramy atd.). Mediální výchova se snaží orientovat mládež k tomu, aby uměla využívat média pro své sebevzdělávání, ale zároveň aby uměla kriticky filtrovat prezentované informace a byla rezistentní vůči negativním vlivům médií (například manipulace konzumního chování lidí pomocí reklamy). Mediální výchova se realizuje ve většině zemí jako součást určitých vyučovacích předmětů nebo jako samostatné mezipředmětové téma. V českém kurikulu RVP ZV (2005) je mediální výchova jedním z průřezových témat, která jsou povinnou součástí základního vzdělávání – všeobecné vzdělávání, základní škola.*“ (Průcha, 2001, str. 149) Dva výše zmíněné přístupy k mediální výchově přistupují jako v „výchově“.

Naopak Wolák (2017) definuje mediální výchovu jako proces, jehož cílem je rozvíjení schopnosti žít s médii, takovým způsobem, aby se využívání médií stalo činností, kterou má jedinec co nejvíc pod svou vlastní kontrolou.

Dle A. Fedorova je mediální výchova základem pro každého občana v každé zemi ve světě, především pro svobodu projevu, právo na informace a je také zásadou pro budování a udržení demokracie. Definuje ji jako: „*Proces rozvoje osobnosti pomocí médií, zaměřený na formování kultury. Také je to proces rozvoje kreativních a komunikačních dovedností, kritického myšlení, vnímání, interpretace, analýzy a hodnocení mediálních textů za použití mediálních technologií. Výsledkem tohoto procesu je mediální gramotnost, která pomáhá člověku aktivně využívat možností informačního pole, které poskytuje televize, rozhlas, video, film, tisk a*

internet.“ (Fedorov, 2008, str. 57) I přesto, že byla mediální výchova nadefinována později, její rozvoj probíhal již dávno před tím.

4.1 Historie a vývoj mediální výchovy

Počátky úvah o vlivu médií na jedince se datují už do antického Řecka. Za položení základního kamene mediální výchovy by se dala považovat již snaha Jana Ámose Komenského, který jako první usiloval o používání novin ve školách. Noviny pro něj představovaly významný zdroj poučení a snažil se o to, aby se jejich čtení stalo součástí vyučování. Mediální výchova se začala rozvíjet do dnešní podoby až po druhé světové válce a prosadila se v poválečném Německu jako „kritické čtení novin“. Mediální výchova měla pro německou společnost velký význam. Ten je doložen prosazením tradice mediální pedagogiky jako samostatného oboru, který kromě rozvíjení mediální výchovy vede i vlastní výzkum. Zaměřením výzkum byl vliv médií na psychiku a chování dětí a mládeže. Dalším impulzem k vývoji mediální výchovy byla komercializace médií, která probíhala v 50. a 60. letech ve Spojených státech amerických. Do Evropy začala pronikat později, konkrétně na sklonku 70.let. Dle výzkumu, který byl prováděn v Americe, bylo prokázáno, že nastupující generaci dělá velký problém rozeznat zpravodajskou informaci od reklamního sdělení, která probíhala v televizi. Údajům z reklamy tato generace přikládala stejnou váhu jako údajům z reklamy. V USA toto zjištění donutilo školy k tomu, aby upravily výuku.

V Evropě do 70.letech nebyla komercializace televize tak silná jako v Americe. Začala se rozvíjet v 80. letech ve Skandinávii a Velké Británii.

4.2 Mediální výchova ve světě

Jednou z nejúspěšnějších zemí v rámci mediální výchovy je Kanada. Zde byla v roce 1978 založena organizace, která se zaměřuje na mediální výchovu. Jmenuje se Association for Media Literacy, zkráceně AML. Pořádá letní kurzy či konference, které jsou určené učitelům, pro něž publikuje i materiály k mediální výchově. Společně s Ministerstvem školství ve státě Ontario vydaly významnou učebnici mediální výchovy, která nese název Media Literacy Ressource Guide. Do svého kurikula si mediální výchovu jako první začlenilo Ontario a od té chvíle je mediální výchova neodmyslitelnou součástí vzdělávacího systému. Mediální výchova si zde prošla významnou reformou a díky ní se stala součástí výuky anglického jazyka.⁸

⁸ Mediální výchova ve světě. [online] Ctenarska-gramotnost.cz. 2010. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/medialni-vychova/mv-zahranici/mv-ve-svete>. [cit. 2024-03-13].

V devadesátých letech byl tento obor vzdělávání v kurikulech pouze dvanácti států. V roce 2004 tento počet vzrostl na číslo padesát.

Úspěšná v realizaci mediální výchovy je také Austrálie, kde je mediální výchova v kurikulech všech států. Funguje zde organizace Australian Teachers of Media, která vydává čtvrtletník s názvem METRO. Kromě toho, že je mediální výchova integrovaná do předmětů, jako jsou společenské vědy nebo anglický jazyk, existuje zde samostatný předmět media studies (mediální studia), který se vyučuje na středních školách. Mimo to je mediální výchova vyučována především ve vyšších ročnících, zlehka se objevuje i v těch nižších.

Přesuneme se do Evropy. Velká Británie patří k dalším státům, které jsou úspěšné v mediální výchově. Ta byla zavedena do kurikul koncem osmdesátých let, konkrétně do anglického jazyka. Je možnost ji ale realizovat i v rámci dějepisu, zeměpisu, přírodních věd či uměnověd. Roku 1996 vzniklo centrum pro mediální výchovu, Media Education Centre, jehož hlavním cílem byl výzkum, který se zaměřoval na to, jak si mediální výchova stojí v anglickém kurikulu.

Ve Francii byly aspekty mediální výchovy začleněny do dokumentů tamního ministerstva školství již v roce 1972. Funguje zde organizace CLEMI, která kromě spolupráce s učiteli a studenty, spolupracuje také s novináři a knihovníky. Mediální výchova se vyskytuje v předmětech, jako je francouzský jazyk, zeměpis nebo dějepis. V roce 1995 byl organizací CLEMI zahájen program s názvem FAX. Jeho náplní bylo vydávání školních časopisů samotnými žáky, který byl následně faxem posílán partnerským zahraničním školám.⁹

4.3 Mediální výchova dnes

Dnes lze mediální výchovu najít skoro všude – v Americe, Evropě, Africe, Asii a i v Austrálii. Od roku 2000 je mediální výchova zařazena jako průřezové téma do vznikajícího Rámcového vzdělávacího programu a od 2006 je součástí realizované kurikulární reformy. (Mičienka, 2007)

Mediální výchova je velmi blízká výchově občanské, která se v Rámcovém vzdělávacím programu nazývá „Výchovou k občanství“. Společně s touto výchovou bylo do ŠVP zařazeno i průřezové téma, které nese název „Výchova demokratického občana“. Jeden z cílů mediální výchovy – mediální gramotnost, má totiž co do činění s tím, jak být dobrým občanem. Člověk, co disponuje mediální gramotností se dokáže aktivním způsobem zapojit do

⁹ Mediální výchova ve světě. [online] Ctenarska-gramotnost.cz. 2010. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/medialni-vychova/mv-zahranici/mv-ve-svete>. [cit. 2024-03-13].

komunikace ve společnosti. Některými je dokonce považována jako podmínka pro vstup jedince do veřejného života. (Jirák, Wolák, 2007, str. 8) Má také co dočinění k propojení s předmětem „Český jazyk“, to se týká zejména mluveného a psaného projevu, jeho stavby a výrazových prostředků. Dále pak také pravidla komunikace na veřejnosti, argumentování a dialogu. V rámci Informačních a komunikačních technologií se jedná o využití digitálních i tištěných dokumentů, které slouží jako informační zdroje. Mediální výchova má také vztah s hudební a výtvarnou výchovou. Tato vzdělávací oblast má základy ve vnímání znakových kódů, které média využívají, a jejich kombinací, a to nejen jazyka, ale i zvuku a obrazu. Učí nás schopnosti vnímat, kriticky zhodnotit a umět interpretovat výtvořiny mediální i umělecké produkce. (Jeřábek, Tupý, 2005, str. 101 a 102)

Mediální výchova se dnes realizuje buď jako samostatný předmět nebo jako součást jiných předmětů (český jazyk, dějepis, občanská výchova), nebo i jako kombinace obou případů. (Mičienka, 2007)

Půdorysem mediální výchovy jsou následující body:

- Média neodráží okolní svět jako zrcadlo a mediální sdělení reálný svět nekopírují, jsou totiž výsledkem ustálených výrobních procesů. Tyto základní procesy, které podstoupí všechny sdělení přenášená médii než je obdrželi příjemci, jsou zjednodušení, zestručnění, vyřídění a podřízení určitému účelu. Tyto účely mohou být různé a ne vždy na první pohled zřejmé. To se vztahuje nejen na reklamní a fiktivní obsahy, ale i na zpravodajství.
- Příjemci nejsou pasivní masa, ale aktivní uživatelé, kteří si vybírají, které obsahy z mediální nabídky využijí, a které ne. Média se snaží tento výběr ovlivnit, a to tak, že recipientům nabízejí obsahy přijatelné pro velké počty lidí. V tom můžeme spatřovat to, že některá média své příjemce jako masu vnímají.
- Média se podílejí na tvorbě veřejného politického i kulturního života, pomáhají jejich příjemcům vyplnit volný čas a utvářet životní styl.
- Média nabízejí pestrou škálu nejrůznějších typů obsahů, které mají tendenci se opakovat a tím utvářet svůj vlastní soubor výrazových prostředků, které mají v daném obsahu zvláštní význam.
- Média jsou sociální institucí svého druhu, která má svoji vlastní strukturu (systém médií), vývoj (dějiny médií) a pravidla fungování (od zákonných norem po nepsané představy o tom, co je správné).
- Média jsou výrobními podniky, které mají propracovanou dělbu práce a orientaci na ekonomické přežití. Podstatou ekonomické existence médií je pohyb na dvojitěm trhu –

čtenářům, posluchačům a divákům prodávají obsah, který je výsledkem jejich práce a inzerentům pak nabízejí své čtenáře, posluchače a diváky. A protože příjmy z reklamy jsou podstatnější součástí příjmu médií, média se jejich zajištění primárně podřizují. (Mičienka, 2007, str. 12)

4.4 Cíle mediální výchovy

Cílů mediální výchovy je několik. Týkají se především toho, jak se naučit rozeznávat v textu pravdivá či nepravdivá sdělení, nebo se zaměřují na umění rozeznat sdělení informativní od sdělení reklamního. Důležitá je také orientace v těchto sděleních. Tím nejdůležitějším cílem je ale rozvinutí mediální gramotnosti.

4.4.1 Mediální gramotnost

Gramotnost byla dříve chápána jenom jako umění číst a psát, dnes už je podstatně více rozšířená. Tyto rozšířené gramotnosti jsou označovány jako „moderní“. Niklesová a Bína (2007) ve svém díle označují gramotnost jako: „základní úroveň vědomostí, dovedností a postojů v určité oblasti poznání.“ Kromě mediální gramotnosti rozlišujeme i jiné moderní gramotnosti, např. finanční, čtenářská, informační, vizuální, občanskou. Při hlubším zkoumání lze rozlišovat i gramotnost jazykovou, hudební, matematickou, výtvarnou, literární, aj. Mediální gramotnost je podle Bíny (2007) akcent na zvládání komunikace prostřednictvím nosičů slov, písmen, zvuků a obrázků.

Podle Jiráka a Woláka (2007) to je: „nová svébytná kompetence, která vznikne aktivním vstupem médií do sociálně komunikačního života.“ V roce 2017 vznikla rigorózní práce Radima Woláka, kde mediální gramotnost autor definuje jako: „soubor poznatků o médiích a dovedností v nakládání s nimi, které tvoří celou vnitřně provázanou oblast základní výbavy moderního člověka.“ (Wolák, 2017, str. 24) Mediální gramotnost je tvořena poznatky a dovednostmi. Poznatky jsou důležité pro získání kritického odstupů od médií, kromě toho také pro získání znalostí o tom, jak maximálně využít potenciálu médií, která slouží jako zdroj zábavy a informací. U dovedností se zaměřuje na aktivní zapojení do komunikace, tvorbu mediálních obsahů a využití mediálních technologií. (Wolák, 2017, str. 27) V eseji *Stav mediální gramotnosti* popisuje W. James Potter (2010) mediální gramotnost jako: „Termín, který znamená mnoho různých věcí pro různé lidi – vědce, pedagogy nebo širokou veřejnost.“ Potter sám v této práci odkazuje na ostatní autory a jejich definice mediální gramotnosti. Žádná z těchto definic není podobná žádné definici českých autorů. Například dle Renee Hobbse (2010) je mediální gramotnost: „Schopnost jak přistupovat, analyzovat, hodnotit a vykomunikovat zprávy v různých formách.“

Členové společnosti mají potřebu znát povahu, podstatu a určující faktory působení médií. U jedinců ve společnosti se mediální gramotnost zvyšuje nerovnoměrně. Zvyšování mediální gramotnosti je také důležitým prostředkem pro zvyšování kvality bytí, jak soukromého, tak veřejného.

4.5 Mediální výchova v Rámcovém vzdělávacím programu

Mediální výchova se stala povinnou součástí vzdělávání až po zavedení Rámcového vzdělávacího programu a školních vzdělávacích programů na jednotlivých školských zařízeních. Událo se tak i přesto, že české vzdělávací prostředí potřebovalo vyučovací předmět, který by informoval o nebezpečí a nástrahách médií. V 90. letech se v učebnicích objevovaly první texty, které se věnovaly médiím a kritickému přístupu k nim. Konkrétně se jednalo o učebnici českého jazyka pro 8. a 9. třídu základních škol, jejímž nakladatelstvím bylo Alter a učebnice nesla název „Komunikační a slohová výchova“.

Jsou rozlišovány dvě oblasti, kde má mediální výchova jakožto průřezové téma několik úkolů, které dennodenně napomáhají s řadou věcí v praktickém životě. První oblastí je oblast vědomostí, dovedností a schopností, zde mediální výchova: vede ke schopnosti zapojit se samostatně a úspěšně do mediální komunikace; napomáhá rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a mít od nich kritický odstup; učí nás, jak využívat potenciál médií, které slouží jako zdroj informací, kvalitní zábavy a zaplnění volného času; umožňuje pochopení strategií a cílů různých mediálních obsahů; zhotovuje představu o roli médií v každodenním životě v určitém regionu nebo lokalitě; navádí k rozeznávání významu a platnosti argumentů ve veřejné komunikaci; zdokonaluje schopnost komunikace, například při vystupování před veřejností; podporuje využívání vlastních schopností v týmu nebo redakčním kolektivu; přispívá ke schopnosti přizpůsobit svou činnost k cílům a potřebám konkrétního týmu.

Druhá oblast obsahuje postoje a hodnoty. V tomto případě mediální výchova: formuje citlivost proti stereotypům, které se vyskytují v obsahu médií a také vůči způsobu, jímž jsou zpracována mediální sdělení; navádí k uvědomování si, jakou hodnotu má život (volný čas) a odpovědnost za jeho naplnění; vede k uvědomění si toho, že člověk má možnost svobodného vyjádření svých vlastních postojů a je odpovědný za způsob formulování a prezentace.

Rámcový vzdělávací program nabízí dva postupy, jak si osvojit poznatky o médiích a jejich fungování ve společnosti. Každý z těchto postupů má také jednotlivé činnosti, které znalosti o médiích ještě prohlubují. První je postup receptivní nebo také kritická interpretace

médií. Tento koncept je spíše typický pro školství v Evropě. Činnosti se v tomto případě soustředí na naložení s projevy stávající masově mediální produkce. Počínaje tedy:

- kritické čtení a vnímání, poslouchání a pozorování mediálních sdělení – to zahrnuje utváření kritického přístupu k reklamám a zpravodajství; oddělení společensky významných a informativních sdělení od zábavních prvků a dále pak rozlišení informativního, reklamního a zábavního sdělení od sebe navzájem.
- interpretace vztahu reality a mediálních sdělení – rozlišení rozdílu mezi zprávou a reklamou, jinak také mezi „faktickým“ a „fiktivním“ obsahem; odlišení sdělení, které potvrzují předsudky a představy od sdělení, které vycházejí ze znalosti nezaujatého postoje a problematiky (vztah sociální zkušenosti a mediálního sdělení); určování hodnot v textu společensky významných
- stavba mediálních sdělení – zásady pro stavbu zpravodajství a jejich identifikace, příklady pravidelnosti v organizaci mediálních sdělení, především ve zpravodajství; příklady uspořádání a stavby zpráv (srovnání různých deníků a jejich titulních stran)
- vnímání autora mediálních sdělení – zjišťování názorů autora v mediovaném sdělení; prvky, které signalizují implicitní nebo explicitní vyjádření hodnocení, volba a kombinace slov, zvuků a také obrazů z hlediska význam hodnot a záměru
- sledování fungování médií – postavení a organizace médií ve společnosti, způsoby, jak jsou financována média, účinek médií na život každodenní, politický, společenský a kulturní z hlediska historické a současné perspektivy; jakou roli mají média v životě jedince.

Druhým postupem je produktivní postup, který se zaměřuje na vlastní mediální produkci. Tento koncept je nejvíce rozšířen ve školství ve Spojených státech amerických. Nazývá se „learning by doing“, neboli dělání médií.¹⁰ Žáci, na který je tento způsob orientovaný, si vyzkouší, jaké to je pracovat v týmu redakce tím, že budou například vydávat školní časopis, spravovat stránky na internetu své školy nebo řídit školní televizi či rozhlas. Činnosti se u tohoto postupu nazývají produktivní a jedná se o tyto:

- tvorba mediálních sdělení – tvoření mediálního sdělení pro školní rozhlas, časopis, televizi nebo internetové médium
- práce v týmu – působení v redakci školního časopisu, televizi, rozhlasu či internetovém médiu; tvorba týmu, význam rozdílných věkových nebo sociálních skupin, vzájemná

¹⁰ Koncept "learning by doing". [online] REVUE PRO MÉDIA. Dostupné z: https://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/koncept_learningbydoing.htm. [cit. 2024-03-13].

spolupráce a komunikace v daném týmu; stanovení si časového harmonogramu, cílů; delegace úkolů a zodpovědnosti; pravidelnost mediální produkce. (Niklesová, Bína, 2007, str. 54-57)

Oba ze zmíněných postupů se mohou vzájemně doplňovat. Mohou také směřovat k naplnění stejných výchovných a vzdělávacích cílů. To znamená že, cíle mediální výchovy lze naplnit jak produktivním postupem, tak receptivním postupem. V obou případech žák bude oplývat základními znalostmi o mediální produkci, fungování médií a o jejich pravidlech. Bude poučen o vlivu médií na život jak jednotlivce, tak společnosti. (Mičienka, Jiráček, 2007) Pro realizaci cílů, které by měla mediální výchova splnit, není závazně dána časová dotace. Především záleží na tom, jakou si daná škola zvolí formu uplatňování mediální výchovy. Školy mají na výběr ze tří možností, které mohou i navzájem kombinovat:

- integrace tematických okruhů mediální výchovy do vzdělávacího obsahu vybraných vyučovacích předmětů, často se jedná o český jazyk, dějepis, občanskou nebo hudební výchovu,
- forma projektu,
- realizace mediální výchovy jakožto samostatného předmětu.

4.6 Metodika a metody mediální výchovy

Metoda je způsob, jak získat správné poznatky, nebo jakýsi průvodce, který nám ukazuje, jak dosáhnout poznání. Je to cesta, kterou jdeme, abychom něco poznali. Metoda a systém jsou důležité pro vědu. Systém je o tom, co věda obsahuje, zatímco metoda se zabývá tím, jak se k tomu obsahu dostat. Když říkáme, že se něčím metodicky zabýváme, znamená to, že se tomu věnujeme systematicky, plánovitě, a snažíme se všechny kousky informací logicky spojit a zpřehlednit.

Metodika je obecně práce nebo nauka o metodě. Například vědecká metodika je způsob, jak pracovat ve vědě. V oblasti pedagogiky je to nauka o způsobech vyučování v určitém oboru. V softwarovém vývoji zahrnuje metodika doporučené postupy a praktiky, které pokrývají celý proces vytváření aplikace. Je to jakýsi soupis doporučení. Často se ale pojmy metodika a metodologie zaměňují, ačkoli mají odlišné významy. Pro řešení konkrétních problémů mohou být během použití metodiky aplikovány specifické metody.¹¹

¹¹ Metoda, metodika, metodologie. [online] Natur.cuni.cz. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/geografie/geoinformatika-kartografie/studium/bakalarske-studium/pravidla-pro-bakalarske-prace/metoda-metodika-metodologie>. [cit. 2024-03-13].

4.6.1 Metodika mediální výchovy

Využívání médií by měl mít každý jedinec pod svou vlastní kontrolou. K dosažení této kontroly se využívají různé druhy metodik. Ty jsou založeny na několika moderních principech pedagogiky.

1. Kritické myšlení

Touto kompetencí by měli disponovat všichni. Je totiž nedílnou součástí mediální gramotnosti a mediální výchovy. Člověk je v současnosti obklopen nesčítelným množstvím informací, které musí vyhodnocovat, třídít, interpretovat, posuzovat a po všech těchto krocích vytvořit vlastní názor. Někdo, kdo umí přemýšlet kriticky, je méně ovlivnitelný různými reklamami, manipulací a tlaky médií.

2. Spontánní učení

Proces učení, který říká, že učení a poznávání je přirozená aktivita člověka. Při jeho aplikaci se zaměřují na objevování a předkládání problémových zadání. Je kladen důraz na užitečnost, potřebnost a použitelnost získání poznatku. Učitel má v tomto případě velké množství situací, které může využít. Například rozbory reportáží, které referují o stejné události, nebo kontroverznost reklam.

3. Kooperace

Kooperace je forma interaktivní výuky, při které je potřeba aktivní spoluúčast žáků. V tuto chvíli se stávají z žáků a učitelů společníci, kterým jde o dosažení vzdělávacích a výchovných cílů. Učitel v tomto případě směřuje žáky správným směrem a pomáhá jim. Žáci se snaží o vedení výukového procesu.

4. Průřezovost

S tímto pojmem přichází Rámcové vzdělávací programy. Průřezová témata zde mají funkci spojování vzdělávacích oblastí. Snaží se najít společné okruhy nebo činnosti ve výchově a vzdělávání studentů. Propojení s mediální výchovou je možné najít skoro ve všech vzdělávacích oblastech, které RVP obsahuje. Mediální výchova chová blízký vztah i k ostatním průřezovým tématům jako je například Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova nebo Výchova demokratického občana. (Mičienka, Jiráček, 2006, str. 16)

4.6.2 Metody mediální výchovy

Metody mediální výchovy vycházejí z metod interaktivní výuky. První metodou je analýza konkrétního textu. Může se jednat o články, zprávy nebo také reklamy. Má za cíl navést žáky k umění přemýšlet samostatně a diskutovat o různých pohledech na stejnou věc. Další metodou mediální výchovy je diskuze. Žák se pomocí této metody učí obhajovat své vlastní názory, přijímat za ně zodpovědnost a vhodně se rozhodovat. Učí se také několika sociálním dovednostem, jako je schopnost empatie nebo zvládání konfliktních situací. Řadíme sem také jednu z forem diskuzí, a to konkrétně strukturovanou diskuzi, která se jinak nazývá deliberace. Dle formy této diskuze vede učitel diskuzi podle předem daného scénáře. Jako východisko používají při této diskuzi text, který se věnuje kontroverzním tématům. Žáci pak udávají argumenty pro a proti a v závěru se snaží dohodnout na společném kompromisu. Kontroverzními tématy se také zabývá metoda zvaná škálování. Asi nejznámější metodou je tzv. brainstorming neboli mozková bouře. Při ní žáci využívají veškerou představivost a kreativitu k nalezení řešení nejrůznějších problémů. Spočívá v tom, aby žáci prezentovali volně své nápady, které učitel zapisuje. Závěrem se o těchto nápadech diskutuje a vyhodnocují se ty nejlepší. Podobnou metodou je metoda „volného psaní“, s tím rozdílem, že si žáci své nápady zapisují, aby uvolnily všechny své myšlenky. Další metoda nese název „hraní rolí“. Při ní žáci jednají v předem určených rolích a hrají konkrétní situace. Tímto způsobem se ztotožní s danou postavou, kterou představují, a naučí se empatii a jak přemýšlet. Umožňuje rozvíjet představivost, empatii a kritické myšlení. (Mičienka, Jiráček, 2006, str. 18 a 19)

5. Metodologická část

Tato část bakalářské práce se zaměřuje na popis metodologie, kterou byla použita při výzkumu. V této kapitole budou uvedeny jedna hlavní otázka a tři dílčí podotázky. Blíže bude popsána strategie kvalitativního výzkumu, jeho metody a zaměření na polostrukturovaný rozhovor a následně bude tento kvalitativní výzkum dán do porovnání s výzkumem kvantitativním. Důležitou část této kapitoly také tvoří analýza dokumentů, konkrétně Školního vzdělávacího programu vybraných škol. V rámci rozhovorů bude vytvořena tabulka, která bude zobrazovat jednotlivé respondenty výzkumu, jejich pohlaví, délku pedagogické praxe a aprobaci.

5.1 Výzkumná otázka a cíl práce

Cílem této práce je zjistit, jestli, a případně jakým způsobem, se na vybraných školách realizuje mediální výchova. Pokud se mediální výchova na škole realizuje, bude dále zkoumáno kým, za jakých podmínek a jakým způsobem. Pokud ne, bude snaha zjistit, co učitelům v realizaci brání. Výzkum je tedy podřízen jedné hlavní otázce:

Jak je (ne)realizována mediální výchova ve vybraných školách ve vybraném maloměstě?

Dále mi při výzkumu pomohou i tři vedlejší výzkumné otázky:

1. Kým je mediální výchova realizována?
2. V jaké podobě je realizována mediální výchova?
3. Za jakých podmínek je realizována mediální výchova?

5.2 Metoda výzkumu

V rámci této práce jsem provedla kvalitativní výzkum, který se konkrétně zaměřoval na polostrukturované rozhovory. Ty se týkaly zkušeností, názorů a i obtíží spojených se zařazováním mediální výchovy do vyučovacích hodin. Rozhovory se uskutečnily s učiteli různých aprobací, například český jazyk, německý jazyk, informační technologie nebo různé druhy výchov, jak hudební, tak občanská. Prováděla jsem ještě druhý typ rozhovoru, a to s někým, kdo má co dočinění se Školním vzdělávacím programem dané školy, v jednom případě se jednalo o koordinátora ŠVP a ve druhém o ředitelku školy.

Při srovnání kvalitativního výzkumu s výzkumem kvantitativním zjistíme, že se každý z nich orientuje na něco jiného. Kvalitativní výzkum se vyznačuje tím, že přináší hodně informací o menším počtu jedinců. Naopak kvantitativní nedisponuje takovým množstvím informací, ale orientuje se na velkou skupinu jedinců. Kvalitativní výzkum pracuje s měkkými daty, která, oproti tvrdým datům, nejsou vyjádřena číselně, ale jedná se spíše o názory a

postřehy. Kvantitativní výzkum má výhodu v tom, že má vysokou standardizaci a díky ní je možné srovnávat. Naproti tomu kvalitativní umožňuje jen omezené srovnávání kvůli slabší standardizaci. (Mišovič, 2019, str. 23)

Metodolog Creswell definoval kvalitativní výzkum v knize o kvalitativním výzkumu takto: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ (Hendl, 2008, str. 48) Výzkum má několik metod, jakým způsobem data získávat. Tou nejrozšířenější metodou je forma rozhovorů. Rozhovorů máme celou řadu – strukturovaný, polostrukturovaný nebo hloubkový. Další technikou je dotazník, pozorování a analýza dokumentů. (Hendl, 2008, str. 6) Výzkum této bakalářské práce byl prováděn technikou polostrukturovaného rozhovoru.

5.2.1 Polostrukturovaný rozhovor

Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor by měl obsahovat předem připravené otázky, které jsou rozřazené do témat. Tento typ rozhovoru je mezi výzkumy oblíbený, protože nabízí možnost měnit styl a pořadí otázek. Výzkumník a respondent jsou v rozhovoru rovnocennými účastníky. (Mišovič, 2019, str. 80)

5.2.2 Analýza dokumentů

Výzkumník si při tomto druhu výzkumu hraje na takového detektiva, který se snaží o analýzu všech možných dokumentů a informací, které by mu mohly pomoci dojít k závěru. Ani já jsem při tomto výzkumu nebyla výjimkou. Analyzovala jsem ŠVP jednotlivých škol, přičemž se někdy dělily dle oborů nebo stupňů na vybrané škole. Jedna z respondentek mi poskytla ke svému předmětu, který učí, i tematické plány jednotlivých ročníků, které za normálních okolností nejsou nikde k nahlédnutí.

5.3 Výběr a popis vzorku

V rámci výzkumu jsem posílala e-mailovou zprávu, která obsahovala název této práce a co je jejím cílem. Dále pak také přibližný čas toho, jak dlouho rozhovor potrvá, za jakých podmínek proběhne a jakým způsobem mi může respondent pomoci. Na začátku každého rozhovoru jsem se respondentu zeptala, zda souhlasí s nahráváním a informovala ho, že jeho výpověď bude použita v rámci této bakalářské práce. Z důvodu časových možností jednotlivých respondentů probíhaly všechny rozhovory online formou, prostřednictvím videohovoru.

Pro rozhovor jsem měla vytvořené dva seznamy s otázkami, které obsahovaly jak hlavní otázky, tak doplňující. Otázky se zaměřovaly na profil učitele, názory na mediální výchovu nebo samotné zařazení mediální výchovy do vyučovacích hodin. V případě rozhovoru s někým, kdo se podílel na ŠVP, se otázky zaměřovaly na školu, názor na mediální výchovu a také okolnosti ohledně ŠVP. Pokud během rozhovoru vyplynula další otázka, zeptala jsem se na ni respondenta a následně jsem ji zařadila do mého seznamu. Tato forma mi dávala velkou možnost doptat se na vše potřebné. Po dokončení každého rozhovoru jsem nahrané odpovědi přepsala a upravila.

5.3.1 Výběr informantů a informantek výzkumu

Primárně jsem se zaměřila na školy v menším městě Moravská Třebová. V tomto městě jsou celkem 3 střední školy – gymnázium, integrovaná a vojenská střední škola. Dále také 4 základní školy, mezi které patří i speciální škola. Rozeslala jsem e-mailem, a následně i telefonicky, žádosti o oslovení učitelů zástupcům škol, které jsem si po analýze ŠVP vybrala. Po delším čekání se nikdo neozval, proto jsem se rozhodla přeorientovat výzkum na jiné maloměsto, konkrétně Jevíčko. Toto město je o třetinu menší na počet obyvatel než Moravská Třebová a má jen dvě školy – jedno gymnázium (škola A) a jednu základní školu (škola B). Prístup byl z obou škol velmi vstřícný.

Respondenty jsem vybírala technikou sněhové koule. Nejprve jsem oslovila ředitele vybraných škol, ti mě pak odkázali na učitele, kteří se na mediální výchovu zaměřují. Při provádění rozhovorů jsem se ptala vybraných učitelů, jestli mě mohou odkázat na někoho, kdo si myslí, že mediální výchovu na škole provádí nejlépe. Snažila jsem se také řídit dle ŠVP, ve kterém byla mediální výchova u určitých předmětů uvedena. Podle toho jsem dané učitele zkoušela oslovit i sama, přesto, že mě na ně nikdo neodkázal.

Celkově jsem oslovila 20 pedagogických pracovníků, z nichž jen 7 souhlasilo s účastí na mém výzkumu.

5.3.2 Charakteristika škol

Škola A je gymnázium, která má v současné době má přibližně 250 žáků, na které připadá 30 pedagogických pracovníků, z nichž asi 15 aplikuje do hodin mediální výchovu. Gymnázium je rozděleno celkem na tři obory. První odnoží je všeobecné gymnázium, které se nejvíce zaměřuje na přírodovědné předměty jako je biologie, fyzika nebo chemie. Druhou odnoží je humanitní gymnázium, které má ve svých osnovách nejvíce společenské předměty a cizí jazyky, nabízí například latinu nebo francouzský jazyk.

Poslední, třetí odnoží, je kombinované lyceum, které se učí dle waldorfských zásad. Ve třetím ročníku si žáci vybírají profilaci. První profilací je přírodovědná, ta se zaměřuje na biologii a chemii. Druhou je technická, která obsahuje hodiny deskriptivní geometrie nebo technického kreslení. Kromě klasických hodin zařazují i předmět s názvem umělecká tvorba, kde se žáci naučit například vázat knihy nebo hrát divadlo.

Zařazení mediální výchovy se u ŠVP všeobecného a humanitního gymnázia liší jen minimálně. Rozdíly můžeme spatřovat například v tom, že některé z předmětů přibývají nebo naopak scházejí.

Tabulka 1 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na humanitním oboru na gymnáziu v Jevíčku

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
Média a mediální produkce	Aj, lkt	Aj	Aj, Fj	Aj, Zsv
Mediální produkty a jejich významy	Aj, Vv, Hv	Čj, Aj, Vv, Hv, lkt	Aj, Nj	Aj, Nj, Zsv
Uživatelé		Vv, Hv	Aj	Aj
Účinky mediální produkce a vliv médií	Bi, Zsv, Hv	Čj, Zsv, Tv, Hv	M, Zsv, Tv	Zsv, Tv
Role médií v moderních dějinách	Aj, Hv	Aj, Hv, Tv	Aj, Zsv, Tv	Aj, Zsv, Dě

Tabulka 2 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na všeobecném oboru na gymnáziu v Jevíčku

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
Média a mediální produkce	Aj, lkt	Aj	Aj, Fj	Aj, Zsv
Mediální produkty a jejich významy	Aj, Vv, Hv	Čj, Aj, Vv, Hv, lkt	Aj, Nj	Aj
Uživatelé		Vv, Hv	Aj	Aj
Účinky mediální produkce a vliv médií	Bi, Hv	Čj, Zsv, Tv, Hv	M, Zsv, Tv	Zsv, Tv
Role médií v moderních dějinách	Aj, Hv	Aj, Hv, Tv	Aj, Zsv, Dě, Tv	Aj

Kombinované lyceum má toto průřezové téma zařazeno v jiném průřezovém tématu s názvem *Výchova demokratického občana*, pod podkapitolou „Masová média“. Toto rozřazení má výjimku v předmětu Informační a komunikační technologie, kde se ve čtvrtém ročníku na technickém zaměření mediální výchova také integruje.

Tabulka 3 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na kombinovaném lyceu s přírodovědným zaměřením na gymnáziu v Jevíčku

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
Masová média	Čj, Zsv, Hv	Čj, Zsv, M, Ze, Vv, Hv	Čj, Nj, Rj, Fj, Dě	Čj

Tabulka 4 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na kombinovaném lyceu s technickým zaměřením na gymnáziu v Jevíčku

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
Masová média	Čj, Zsv, Hv	Čj, Zsv, M, Ze, Vv, Hv	Čj, Nj, Rj, Fj, Dě	Čj, Ikt

Z této školy jsem oslovila celkem 11 pedagogů, z toho se do výzkumu zapojilo 5, celkově 5 žen a žádný muž.

Škola B je základní škola, která je sloučena společně se Zvláštní školou. Momentálně tuto školu navštěvuje kolem 400 dětí z Jevíčka i jeho okolí a pracuje zde 32 pedagogických pracovníků. Mediální výchovu se dle slov koordinátora ŠVP snaží ve svých předmětech zařazovat všichni. V ŠVP mají průřezové téma rozdělené na receptivní a produktivní činnosti.

Tabulka 5 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na základní škole v Jevíčku

Tematické okruhy	1. stupeň					2. stupeň			
	ročník					ročník			
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
<i>Receptivní činnosti</i>									
Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení				Čj	Čj	Čj	Ov, Z	Vkz, Ov, Čj	Čj
Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality				Čj			Ov	Čj, Z	Čj
Stavba mediálních sdělení					Čj	Aj			Čj
Vnímání autora mediálních sdělení			Čj			Čj	Čj, Ov	Čj, Ov	Čj
Fungování a vliv médií ve společnosti	Prv	Prv	Prv			Vkz			Z, Aj
<i>Produktivní činnosti</i>									
Práce v realizačním týmu					Vv, Pč	Čj	Čj		Z, Aj
Tvorba mediálního sdělení					Čj	Čj, Ikt	Aj, Čj, I	Aj	Aj

Z této školy jsem oslovila celkem 3 pedagogy, z toho se do výzkumu zapojily 3, celkově 2 ženy a 1 muž.

6. Praktická část

Tato část se zaměřuje na poznatky, které jsem během svého výzkumu získala. Rozdělila jsem ji na čísla kapitol, které zrcadlí i rozřazení otázek v rozhovoru. První podkapitolou jsou odpovědi od tvůrce nebo koordinátora ŠVP. Druhou podkapitolou jsou odpovědi od učitelů, kteří mediální výchovu do svých hodin integrují. Z důvodu anonymizace účastníků rozhovoru jsem se rozhodla pro použití fiktivních jmen, v tomto případě označení dle barev. Anonymitu si informant a informantka přáli.

Tabulka 6 Pohlaví, aprobace a délka pedagogické praxe spolupracovníků na ŠVP

pohlaví	aprobace	délka pedagogické praxe	označení v rozhovoru
žena	český jazyk, latinský jazyk, základy společenských věd	20 let	paní Oranžová
muž	německý jazyk, výchova ke zdraví	11 let	pan Zelený

6.1 Spolupracovníci na ŠVP

6.1.1 Profil učitele

Úplně první sekce otázek se týkala informací ohledně samotného respondenta. Konkrétně šlo o délku jejich pedagogické praxe, zda na dané škole učí od začátku své praxe a jaká je jejich aprobace.

Paní Oranžová má pedagogickou praxi zhruba 20 let a na své škole učí od jejího začátku. Jako svou aprobaci má český jazyk, latinský jazyk a základy společenských věd.

Pan Zelený učí už 11 let a na své škole je také od svých začátků. Jeho aprobací je německý jazyk a výchova ke zdraví.

6.1.2 Informace ohledně školy - ŠVP

Další sekce se týkala informací o škole v rámci mediální výchovy. Zaměřila jsem se na to, zda na škole byly projekty k mediální výchově a také, jestli škola má nebo měla školní médium jako jsou noviny, časopis, rozhlas nebo televize.

Paní Oranžová mi sdělila, že na škole měli před dlouhou dobou projekt s názvem „Mediální výchova na gymnáziích“, kdy k nim do školy přijížděli čtyřikrát za rok lektori a pracovali s dětmi. Do projektu byli zapojeni pouze dva kantoři, a to sama respondentka a druhá zúčastněná na škole již nepracuje. Dle respondentky to bylo přínosné jak pro děti, tak pro učitele. „*Děti pochopily, jak se skládá mediální sdělení. Také se ho učily dešifrovat, jestli je*

všechno, co se jim říká, pravda. Pak se třeba učily, jak se u mediálních sdělení pracuje s hudbou. Když se pustí dramatická hudba, že působí jinak než klidová. Mělo to přínos také určitě z hlediska kritického myšlení, aby byli schopni posoudit, co je fake news a co pravda.“ Další otázka směřovala na média na škole. Škola má přehledně zpracované internetové stránky a v minulých letech měli i školní časopis, který však skončil s pandemií covidu.

Pan Zelený uvedl, že si z žádných projektů, který by se týkal přímo mediální výchovy, nepamatuje. Ale pokud by byla možnost, nějaký by uvítal. Na své škole zaznamenal školní časopis, který byl čtvrtletníkem, a společně s dětmi ho vedly učitelky českého jazyka. Obsahoval věci týkající se školy, různých akcí, čtenářského klubu a soutěží. Od pandemie covidu ho na škole nezaznamenal.

6.1.3 Tvorba ŠVP

Co se týče ŠVP školy A, mediální výchova v něm byla zařazena od začátku, kdy byla určena jako povinná. Školní vzdělávací program si tvořili sami, ale inspirovali se lehce i od jiných škol. Byli zvoleni garanti za jednotlivé předměty a následně se do celého dokumentu vložila i průřezová témata. Tvorba ŠVP probíhala kolektivně a trvala přibližně jeden rok. Na otázku, zda si paní Oranžová myslí, že je ŠVP kompletní, nebo zda by sama něco přidala, odpověděla poměrně neutrálně. „*Já si myslím, že není podstatné, co je napsané v ŠVP, ale co dělají přímo kolegové v hodinách. Do ŠVP můžete napsat cokoli a pokud ta realizace není, je to špatně. Takže si nemyslím, že by v něm něco chybělo.*“

Na škole B se vycházelo především z minulého ŠVP. Pan Zelený se stal koordinátorem pro ŠVP až v pandemii covidu, takže v roce 2020. Spolupráce na ŠVP probíhala podobně jako na škole A, kdy spolupráce byla kolektivní. Pan Zelený nevěděl, zda je mediální výchova zařazena v prvotním ŠVP, protože se ke koordinátorství dostal až později. ŠVP by doplnil o více praktických předmětů. „*Hodin pracovních činností je málo, museli se ubrat kvůli informatice. Říká se tomu malá revize a musela se více ta informatika začlenit. Bylo by lepší, pokud by mohli žáci více dělat rukama, tím jak k nám docházejí i žáci z praktických škol.*“

6.1.4 Mediální výchova na škole

Na škole A mediální výchovu nemají jako samostatný předmět, používají ji pouze jako průřezové téma v rámci českého jazyka, cizích jazyků, základů společenských věd a informačních a komunikačních technologií. Dle paní Oranžové je největší důraz kladen na mediální výchovu v anglickém jazyce, kde se pracuje s originálními texty, a také v českém jazyce, kde se učí o publicistickém stylu. S mediální výchovou se začíná již od prvního ročníku. Obsah výuky se za posledních několik let nemění. „*Myslím si, že k žádnému posunu nedochází.*“

Samozřejmě došlo k posunu v rámci informačních technologií, přibyl internet a sociální sítě. Ale obsah výuky je pořád stejný.“ Technické vybavení je dle ní dostačující. Škola má počítačové učebny a v každé učebně je dataprojektor a počítač. Se školou nespolupracuje žádný odborník na mediální výchovu.

Na škole B mediální výchovu také nemají jako samostatný předmět, ale integrují ji především do hodin českého jazyka nebo občanské výchovy. Důraz je na ni nejvíce kladen v sedmé a osmé třídě a začíná se s ní od třídy čtvrté. Pan Zelený uvedl, že během doby jeho působení na škole se integrování mediální výchovy určitě posunulo. Učitelé mají například k dispozici i tablety a každý učitel má ve třídě počítač nebo notebook. Co se týče odborníka na mediální výchovu, žádný zde nepůsobí. *„Máme ale šikovného pana školníka, říkáme mu „výpočetní hacker“. Také máme šikovného pana učitele, který se zabývá informatikou a má to vystudované. Takže když člověk potřebuje poradit, není problém.“*

6.1.5 Názory ohledně mediální výchovy

Otázky v této podkapitole se týkaly důležitosti mediální výchovy ve vzdělávacím procesu a také názoru ohledně zavedení mediální výchovy jako samostatného předmětu.

Paní Oranžová si myslí, že je určitě důležitá hned z několika důvodů. Důležitost vidí především v práci s informacemi. *„Pro mě je důležité, aby když děti opouští školu, aby věděly že ne všechny informace, které se k nim dostávají, jsou relevantní, správné a pravdivé. Také, že na každou věc existuje různé množství náhledů a aby takto byly schopni pracovat i s mediálními sděleními. Není pro mě důležité, aby uměli napsat noviny nebo aby uměli vytvořit nějaké mediální sdělení. Na to jsou jiné školy nebo vysoké školy.“* Dle paní Oranžové je mediální výchova dostatečná jako průřezové téma. Myslí si, že toto téma je důležitější na základních školách, protože jsou v tomto školském zařízení děti více ovlivnitelné. Pokud by se ale našla osoba, která má zkušenost z médií a chtěla takový předmět vést, souhlasila by se samostatným předmětem.

Pan Zelený uvedl, že mediální výchova je určitě důležitá je tím, že se s médii děti setkávají v osobním životě pořád a je tak se školou vzájemně propojena. Ohledně otázky, zda je lepší průřezové téma nebo samostatný předmět, se shodl s předchozí respondentkou. *„Já si myslím, že je to takto dostatečné. Když by to byl volitelný předmět, tak bych o tom možná i uvažoval. Ale já být dítě, tak si to nevyberu. Mě spíše jako dítě bavily ty pohybové předměty.“*

6.2 Učitelé zaměřující se na mediální výchovu

Tabulka 7 Pohlaví, aprobace a délka pedagogické praxe učitelů, kteří integrují mediální výchovu

pohlaví	aprobace	délka pedagogické praxe	označení v rozhovoru
muž	německý jazyk, výchova ke zdraví, výchova k občanství, zeměpis	11 let	pan Bílý
žena	český jazyk, hudební výchova	32 let	paní Červená
žena	český jazyk, občanská výchova	40 let	paní Růžová
žena	matematika, informatika	13 let	paní Modrá
žena	český jazyk, občanská výchova	25 let	paní Fialová
žena	anglický jazyk, základy společenských věd	8 let	paní Žlutá

6.2.1 Profil učitele

Úplně první sekce otázek se týkala informací ohledně samotného respondenta. Konkrétně šlo o délku jejich pedagogické praxe, zda na dané škole učí od začátku své praxe a jaká je jejich aprobace. Zajímala mě také jejich úroveň mediální gramotnosti.

Pan Bílý učí 11 let a na své škole je od svých začátků. Jeho aprobací je německý jazyk a výchova ke zdraví. Občas také učí výchovu k občanství a zeměpis. Mediální výchovu se snaží zařazovat pravidelně a do všech předmětů, ale nejvíce to praktikuje ve výchově ke zdraví. Svoji úroveň mediální gramotnost označil jako dostačující.

Paní Červená učí 32 let. Začínala na základní umělecké škole a poté pokračovala v učení na gymnáziu. Její původní aprobace je český jazyk a hudební výchova. Před sedmi lety si dodělávala studium na metodika prevence, kterým se teď na škole stala. V současnosti učí český jazyk šest tříd z různých oborů a vede dva literární semináře. Svoji úroveň mediální gramotnosti označila jako dostačující, ale uznává, že si v ní není stoprocentně jistá.

Paní Růžová učí už téměř 40 let, konkrétně na své škole je od roku 1990. Předtím učila svůj první rok na základní škole ve vesnici jménem Chornice. Poté pět let na základní škole v Křenově, kde strávila pět let, než se dostala k učení na škole v Jevíčku. Její aprobací je český jazyk a občanská výchova. V současnosti učí děti ze sedmých a osmých tříd. Svoji úroveň mediální gramotnosti označila za dostačující.

Paní Modrá učí 13 let a z toho 10 let na své současné škole. Předtím vyučovala na jedné soukromé střední škole, která se zaměřovala na umění a management. Její aprobací je

matematika a informatika. Momentálně učí 8 tříd různých oborů. Svoji úroveň mediální gramotnosti označila jako ne až takovou, jakou by si sama představovala.

Paní Fialová učí 25 let, a v průběhu byla 6 let na mateřské dovolené. Od začátku své pedagogické praxe učí na stávající škole a měla částečný úvazek i na gymnáziu. Momentálně učí dvě třídy na druhém stupni a mediální výchovu praktikuje v obou svých předmětech. Její aprobací je český jazyk a občanská výchova. Zasloužila se o zavedení školního časopisu a 14 let také dělala koordinátorku pro Školní vzdělávací program. Svou mediální gramotnost označila za tu, „s rezervami“, věnuje se spíše čtenářské gramotnosti.

Paní Žlutá učila ze začátku 6 let na soukromé škole, poté se rozhodla pro dlouhou pauzu, která trvala 11 let a momentálně učí druhým rokem na škole v Jevíčku. Její aprobací je anglický jazyk a základy společenských věd. Vyučuje filozofický seminář a své předměty učí v druhém a třetím ročníku na všech oborech. Svou mediální gramotnost označila za nedostatečnou.

6.2.2 Realizace mediální výchovy v jejich podání

V této části se otázky věnovaly například tomu, jak dlouho pedagogové mediální výchovu učí, zda ji učí od začátku své praxe a jaký byl důvod pro zařazení tohoto průřezového tématu do jejich vyučovacích hodin. Zajímalo mě především, jak realizace probíhá, jak se na výuku učitelé připravují a z jakých zdrojů při přípravě čerpají.

Pan Bílý se snažil mediální výchovu zařazovat hned od začátku své praxe, s výjimkou prvního roku. Tuto integraci vnímá jako zpestření hodiny jak pro něj, tak pro žáky. Uznává, že příprava na mediální výchovu patří mezi náročnější přípravy. *„Zrovna před tady tímto rozhovorem jsme dělali kvíz na tabletech o bezpečnosti na internetu a sexuálních predátorech. Děti to bavilo, následovala potom i diskuze, kde se hlásily a byly velmi aktivní. Kromě těchto kvízů se snažím jim pouštět i různá videa. Někdy natáčím ty videa i já sám. Kolikrát je realizace náročná, musím si sám vyhledávat informace, třídit je a prostě tomu věnovat čas. Člověk musí sám vyhodnotit, zda to za to stojí, když to v hodině proběhne za chvíli.“* Jediné omezení vidí v nedostatku metodických materiálů. Na druhou stranu je rád, že si hodiny může řídit, tak jak uzná za vhodné. Materiály pro výuky často tvoří sám a často používá noviny nebo časopisy, ze kterých si do hodin německého jazyka půjčuje různé úryvky. Žádné proškolení nebo účast na kurzu v rámci mediální výchovy nemá. Pokud by byl někde v blízkém okolí, zúčastnil by se.

Paní Červená zařadila mediální výchovu do svých hodin později. Ze začátku automaticky z důvodu praktičnosti a později musela kvůli zrušení osnov. Mediální výchovu jim

ve svých hodinách prezentuje na příkladech z běžného života. „*Snažím se od začátku, aby děti pochopily, že když vstoupí třeba někam do trafiky, tak že vidí dva druhy tisku – seriózní, černobílý tisk, který je v podstatě takový nudný, a pak bulvár, což je barevnost, pompéznost, velké titulky a velké fotky. A člověka to pak táhne spíše k tomu bulváru, i když ten text kolikrát neodpovídá titulku. Titulek chce jen nalákat. Ale v dnešní době už v tom není moc velký rozdíl. Člověk musí hodně hledat, co si přečíst a co si z toho vzít a netěžit jen z jednoho plátku, ale je třeba fakticky hledat a udělat si v tom pořádek, protože dezinformační scéna je v těchto letech opravdu silná. To už opravdu chce používat ten mozek na to, se v tom nějak zorientovat.*“ Mediální výchovu zařazuje v různých formách do obou svých předmětů, které učí. Převažuje ale spíše v českém jazyce. Paní Červená uvedla spousty příkladů a způsobů, jakými toto průřezové téma integruje, jak v českém jazyce, tak v hudební výchově. „*S dětmi v prváku teď děláme kramářské písničky nebo jsme hráli stínohru, kdy tvořily vlastní písničky a pak to musely za pomoci hudby, barev a flitrů znázornit. V češtině to bylo oznámení a zpráva. Nebo jsme také natáčeli Erbena a jeho Kytici. Když jsme u té literatury, tak jsme tvořili i vlastní komiks. S třetím ročníkem hraje osvobozené divadlo. Ještě si vzpomínám, že jsme psali sonety a ty dávali do tisku a tvořili z toho knížky. Co mě prostě napadne, to vložím do výuky, aby to bylo pestřejší a mimo jiné se nenučila i já. Snažím se, aby hodně mluvili, proto jsem jim nedávno zadala ať vytvoří proslov na večírku nebo na rozloučení s maturanty. Tímto způsobem zjistí, jaký styl komunikace použít.*“ Přípravy na tyto hodiny probíhají dle respondentky spontánně a spoustu nápadů má především ze své hlavy. Spoustu materiálů si tvoří sama, jsou to například pracovní listy, kartičky, křížovky. Paní Červená přiznává, že v dnešní době je materiálů čím dál více. Často se také nechává inspirovat od mladší kolegyně, se kterou sdílí kabinet. Žádné proškolení, které by se věnovalo mediální výchově nemá, pouze počítačový kurz, který se týká programů typu Microsoft Word a Excel. Ve volném čase se snaží vzdělávat sama, pokud je zrovna čas.

Paní Růžová uvedla, že mediální výchovu zařadila až s příchodem na svoji současnou školu. Integruje ji nejvíce ve výchově k občanství, ale vzhledem k tomu, že je to jednohodinový předmět, není na to tolik času. Snaží se ale o prolínání. Zařadila ji z důvodu povinnosti ŠVP. Jejím cílem je, aby žáci uměli kriticky přemýšlet, orientovat se v informacích a vyhledávat data. Uvedla několik příkladů, jak ona sama toto průřezové téma učí v obou předmětech. „*Ve výchově k občanství jsme teď v sedmičce dělali věci jako propaganda, reklama, lživá reklama a pravdivost údajů. Žáci si i sami reklamu zkoušeli zahrát a pouštěli jsme si k tomu videa z ČT EDU. V osmičce jsme probírali sociální sítě, jak se chovat bezpečně na internetu, na co reagovat a na nereagovat. V rámci hodiny o tom tvořili i letáček, který máme v plánu roznést po třídách. V českém jazyce jsme dramatizovali pohádku a pak ji přepracovali jako zprávu do*

novin. Jak třeba pro Blesk, tak pro seriózní noviny. Celkově se snažím všude dávat to vyhledávání a zpracování informací. A když se něco přihodí, napíšeme článek“ Materiálů k výuce má dostatek, spoustu z nich si tvoří sama. Čerpá ze specializovaných webových stránek, které jsou relevantní k tématu, které zrovna probírají, nebo z učebnic k příslušnému předmětu. Respondentka společně s jednou kolegyní vede školní časopis, v současnosti má jinou podobu, než dříve.. Dnes obsahuje zprávy o čtenářském klubu, literárních soutěžích a práce žáků, které vznikají v rámci hodin tvůrčího psaní. Tento časopis také respondentka využívá jako materiál pro výuku mediální výchovy. Paní Růžová ve své odpovědi popsala, jak probíhala příprava článku, na kterém pracovala s žáky nedávno. *„Žáci navštívili městskou knihovnu a poté o tom napsali do městského zpravodaje. Měli připravené otázky na paní knihovnici a ona na ně odpovídala, zapisovali si poznámky a na základě toho sestavili článek, takže takový rozhovor. Nedávno kluci našli peněženku s obnosem, a tak o tom také napsali do zpravodaje. I takto žáci veřejnost informují o tom, co se ve škole děje. V deváté třídě jsme trénovali proslov a učili se zároveň o manipulaci, protože přece jen proslov manipuluje s lidmi.“* Paní Růžová se žádného kurzu, který by byl zaměřený na mediální výchovu, neúčastnila, pokud by ale byla situace příznivá, uvítala by něco takového jak pro sebe, tak pro žáky.

Paní Modrá prvních pět let mediální výchovu nezařazovala vůbec, to učinila až se změnou ŠVP, které z toho udělalo povinnost. Dle jejího názoru mediální výchova do školy určitě patří, protože nás v dnešní době média obklopují neustále. Sama má se zařazením trochu problém, přesto uvedla spousty příkladů, jak se mediální výchovu snaží učit. *„Není to žádná velká hitparáda, moc nevím, co vše mám učit. Spíš lovím tak nějak co mě napadne, co mi přijde zajímavé a asi jsem nikdy nedošla k ucelenému způsobu, jak mediální výchovu zahrnovat. Ani není žádná učitelská pomůcka, o kterou bych se mohla opřít. Ale mám tam témata jako mediální produkty, účinky médií a uživatelé. Také se tam snažím dávat vyhledávání a zpracování informací, bezpečnost na internetu a kyberšikanu, kritické myšlení a kritické hodnocení, které je podle mě v dnešní době nejdůležitější. Přijde mi, že ty děti v telefonech žijí od malička, ale třeba neví, jak fungují složky v počítači. Jsou také hodně naivní a uvěří všemu. Třeba jsme se teď bavili o takovém logu se žabkou, že když to má nějaký produkt, znamená to, že jsou v tom namletí brouci a ti nás potom budou ovládat zevnitř. Jednou jsme v rámci výletu navštívili Východočeskou televizi v Hradci Králové, kde si děti zkoušeli roli moderátora a podobně. To bylo fajn.“* Jejím primárním zdrojem pro výuku je internet, videa, občasně i učitelské skupiny na Facebooku, online časopisy, dále stránka „Kraje pro bezpečný internet“ a imysleni.cz. Většinu věcí, co chce žáky učit, se musela naučit sama. Paní Modrá na žádném kurzu nebo

semináři, který by se týkal mediální výchovy, nebyla. Uvedla, že má ráda webináře, proto by se ráda nějakého zúčastnila, pokud by jí to časové možnosti dovolili. Naposledy došlo k zařazení mediální výchovy na konci února, kdy se v rámci všech tříd respondentka zaměřila na bezpečnost na internetu, kyberšikanu a zpracování informací. Pracovali s prezentacemi, videi a v druhé polovině hodiny se zaměřili na rozhovor, aby respondentka získala představu o tom, jakým způsobem žáci komunikují a získávají informace. Žáci si vyzkoušeli i práci s internetovým vyhledáváním. *„Zaměřili jsme se i na internet a na to, zda žáci znají jiný vyhledávač než Google, což bohužel neznali. Porovnávali jsme výsledky jednotlivých vyhledávačů. Zkoušeli jsme si také tvorbu citací.“*

Paní Fialová ze začátku mediální výchovu nezařazovala, protože mediální výchova ještě v ŠVP nebyla jako průřezové téma. Ve škole se prosadila o zavedení mediální výchovy jako povinně volitelného předmětu, který fungoval dva roky, a jednalo se především o tvorbu školního časopisu. Mediální výchovu se snaží integrovat, pokud je nějaká příležitost nebo téma, u kterého se to hodí. Paní Růžová je jedna ze zakladatelek školního časopisu, proto práci na něm zahrnuje do svých vyučovacích hodin. Popsala, na co se v jednotlivých ročnících zaměřuje. *„Dělám to intuitivně a přirozeně, to by měl dělat každý. Ted' v deváté třídě jsme probírali trestní právo a já se zaměřila na dezinformace. Našla jsem jim film na ČT EDU, kde je to výborně zpracované. Zaměřoval se na jednoho dezinformátora tady v Česku, který prohlašoval nepravdivé informace na sociálních sítích a byl odsouzen. Minulý rok jsem jim také vytiskla článek od jednoho politika, když jsme se bavili o manipulaci. Pak také tvoříme časopis. Děti to napíší, někdo dělá korekturu, někdo kreslí nebo fotí obrázky a pak to pošlou mě. Taková práce jako v redakci. Dříve se jmenoval „školní časopis“, ale z nedostatku času, jak žáků, tak mého, jsme ho přejmenovali na „literární časopis“ a ten šel ruku v ruce se čtenářským klubem. V šesté třídě se učíme psát oznámení nebo zprávu. V sedmé třídě pokračujeme fejetonem nebo reportáží a také tvoříme dle textu pohádky zprávu.“* Jejím nejpoužívanějším zdrojem pro integraci je učebnice mediální výchovy od nakladatelství Computer Media, která obsahuje tři díly. S její podobou je paní Růžová velmi spokojená, přesto by uvítala materiál, který by obsahoval články, které by děti mohly kriticky posuzovat. Sama při výuce média používá. *„Při výuce používám hodně videa, různé ukázky z filmů, ty nejvíce v literatuře, a pak je porovnáваме s knižním zpracováním. Fotografie jsem použila například, když jsme se bavili o vandalismu. U nás ve městě jsem jim nafotila pár ukázek, třeba posprejovanou zed', pomalovanou lavičku, nebo někde visel papír s nápisem o pokutě při rušení nočního klidu. Do třídy nosím náš literární časopis a odebíráme literární noviny. Ale používáme je nejen stylem, že v nich čteme ale třeba vytrháváme z nich písmenka a tvoříme. I tak se dají noviny použít.“* Paní Růžová se zúčastnila kurzu, který

se týkal mediální výchovy před spousty lety a nevzpomněla si na název. Pro žáky by uvítala interaktivní formu semináře, než klasickou přednášku založenou čistě na mluvení. Naopak pro učitele by uvítala větší proškolení, protože dle jejího názoru, učitelé často nejsou přesně srozuměni s tím, jak s průřezovým tématem pracovat. „*Učitelé ze začátku vůbec nechápali, co je to to průřezové téma a ty jejich obsahy. Třeba je tam environmentální výchova, která se týká životního prostředí, ekologie a zdravého životního stylu. Oni měli pocit, že když ve třídě počítají stromky třeba, tři smrky a tři borovice, že už naplňují environmentální výchovu. Ale to se mi moc nezdálo, mělo by to mít hlubší smysl. A ani ta mediální výchova by se neměla naplňovat tím, že otevřeme knížku a čteme. Obecně se to začleňuje hrozně málo.*“

Paní Žlutá se mediální výchovu snaží zařazovat, pokud zrovna probírají nějaké téma, ke kterému se to hodí. Integruje ji především v základech společenských věd u tématu sociologie nebo politologie. Mediální výchovu zařazuje také do hodin anglického jazyka. „*Řešíme to v ZSV, když se učíme o médiích, bavíme se o veřejnoprávních médiích, o demokracii a politologii a konkrétně třeba o Rusku v rámci médií. Když byly volby dávala jsem jim srovnávat výroky jednotlivých politických kandidátů, vzala jsem různé články z médií nebo politických stránek. Rozdělila jsem třídu na skupinky a každé z nich dala jinou politickou stranu. Chci také, aby žáci pracovali s originálními texty, to mi přijde hodně přínosné a nutí je to kriticky přemýšlet a aby nebyli tak pasivní a aktivně pracovali. Učí je to vybírat důležité informace a tvořit si na to názor. Třeba dám dětem zpracovat nějaké téma na základě webových stránek, aby uměly zpracovávat z těch původních zdrojů. Nebo v angličtině pracujeme s videi a s rozhovory s vědci.*“ Materiálů k výuce má respondentka zatím poměrně málo, z důvodu toho, že sama sebe definuje jako začínajícího učitele. V rámci anglického jazyka chce paní Žlutá především to, aby žáci slyšeli přirozený jazyk, proto jim často pouští ukázky z rádia nebo podcastů. Do vyučovacích hodin žákům nosí britský tisk. Žádné proškolení ohledně mediální výchovy nemá, zúčastnila se přednášky na škole, kde vykonávala praxi. Tato přednáška byla na téma „fake news“ a podobnou nebo stejnou přednášku by uvítala na jejich škole.

6.2.3 Mediální výchovy a škola

Tato podkapitola se věnuje tomu, jaká je odezva ze strany školy na to, že učitelé mediální výchovu integrují. Jedna z otázek se zaměřovala na názor informantů ohledně celkové situace na škole v rámci realizace mediální výchovy.

Pan Bílý uvedl, že pan ředitel je otevřený všemu. Stejně tak i děti, které ale zpestření výuky nevnímají jako ojedinělou záležitost. *„Ty děti ale nejsou za tyto věci zas tak vděčné. Když jsme byli my a pustila se nám televize, tak to byl svátek.“*

Dle paní Červené se mediální výchova začala rozvíjet s příchodem mladých kolegů, kteří více využívají internet a pracují s dětmi například v programu Kahoot. *„Já už s tady tím mám trochu problém. Pro sebe zvládnou všechno, ale ty holky to prostě umí na takové úrovni, že je to hned. Ti mladí jsou moc šikovní a dávají tomu všemu nový impuls.“* Ze strany vedení má velkou oporu, i ze strany kolegů, kterými se nechává inspirovat a sdílí společně své zkušenosti.

Paní Růžová má dostatečnou podporu ze strany vedení v rámci čehokoliv. Jako jediné omezení vidí to, že mediální výchově není dáno tolik prostoru, byla by ráda za větší časovou dotaci.

Paní Modrá vidí ve vedení školy velkou podporu. Omezení vnímá v občasném nedostatku materiálů a nápadů, také by uvítala lepší vybavení. *„Škola má celkově dobré vybavení, ale někdy zkrátka nestačí a potřebovalo by obměnu. Postupně se mění školní počítače a přibývají tablety, což je skvělé. Já mám třeba možnost si pořídit brýle na virtuální realitu, ale pokud mi to neutáhne počítač se silným hardwarem, je to k ničemu. Bylo by potřeba také vyměnit některé projektory. Mediální výchova se dle mého názoru velmi posunula po covidu, kdy učitelé začali více používat digitální technologie.“*

Paní Fialová si myslí, že vedení by ji podpořilo ve všem. Integraci mediální výchovy na škole označila jako průměrnou, ale souhlasí s tím, že pokud by měla více času nebo metodických materiálů, mohla by to i ona sama dělat lépe. *„Je mi jasné, že to vždycky může být lepší. Mohla bych se o to zajímat více, ale je toho tolik, že když se něčemu chcete pořádně věnovat, prostě nemůžete dělat všechno na sto procent. Mám třeba letos devátáky a je čekají přijímací zkoušky a podobně a je toho moc. Tak se to snažím aspoň promítnout do těch svých předmětů. Ale není ani moc prostoru, v té češtině a občance je toho na probrání strašně moc. Někdy je to těžké i s dětmi, kolikrát v šesté třídě neumí pořádně číst, ano v šesté třídě. A to je pak těžké s nimi dekodovat nějaká sdělení nebo posuzovat texty.“*

Paní Žlutá vnímá vedení jako velkou oporu. Omezení vidí v nedostatku času a v tom, že škola nemá jednotný koncept, podle kterého by se učilo.

6.2.4 Názory ohledně mediální výchovy

V této podkapitole se objevily otázky, které byly zaměřené na pohled učitelů na mediální výchovu. Zajímalo mě především, co si myslí o zavedení mediální výchovy jako samostatného předmětu. Informanti popsali, jaké má dle nich mediální výchova hlavní cíle a přínosy, jak pro ně, tak pro studenty a celkové vzdělávání.

Pan Bílý řekl, že pokud by bylo čistě na jeho názoru, mediální výchovu by nechal jako průřezové téma. Za nejdůležitější téma, kterým by se všichni kantoři ve svých předmětech měli věnovat, je bezpečnost na internetu, dezinformace a kritické čtení. V dezinformacích vidí velké nebezpečí. *„Ty dezinformace jsou v dnešní době všude, člověk pomalu ani neví, co je pravda a co není pravda. Doufám, že si z toho žáci odnesou to, aby na sebe byli na internetu opatrní, opatrní ve svém okolí a nedůvěřovat všem lidem. Co dělají ve volném čase, já jakožto učitel nemůžu ovlivnit, jen jim pomoci v rámci výuky.“*

Paní Červená v zavedení mediální výchovy jako samostatného předmětu nutnost nevidí, považuje ho ale za stejně důležitý, jako třeba matematika. Přesto si myslí, že je mediální výchova důležitým tématem. Považuje za vhodné, aby se mediální výchova více promítala do přírodovědných předmětů. Dle jejího názoru má mediální výchova velké přínosy. Především má přínos pro ni samotnou, a také pro žáky, z důvodu vzájemného obohacení se. Za cíl paní Červená považuje větší rozhled a přehled v mediálním světě a umění komunikovat, což podle ní žáci využijí například na vysoké škole.

Paní Růžová vidí přínos v zavedení mediální výchovy jako samostatného předmětu především pro žáky, ale osobně by si zvolila průřezové téma. Myslí si, že v jejích předmětech je schopna žákům nabídnout dost z oblasti médií. Jako cíl mediální výchovy zvolila mediální gramotnost. Nejdůležitějšími tématy jsou dle paní Růžové kritický pohled na vše, třídění informací, manipulace a bezpečí na internetu. *„Považuji za velmi důležité, abychom všichni, celá společnost, byli dovední se v oblasti komunikace pohybovat a kriticky nahlížet na to, co nám média nabízí.“*

Paní Modrá by byla pro zavedení mediální výchovy jako samostatného předmětu ve formě semináře nebo volitelného předmětu. Na druhou stranu se jí zamlouvá propojení i s jinými předměty. Učit by ji sama nechtěla. Dle ní má mediální výchova přínosy v mnoha směrech. *„Za nejdůležitější považuji kritické čtení a myšlení, to je potřeba všude. Důležitá je i orientace ve světě, který žáky obklopuje a se kterým budou pracovat. Ať se budou věnovat v akademické sféře nebo budou víc v praxi. Také získávání dovedností, aby se nenechali tzv. opít rohlíkem. Také díky ní dokážou vyhledávat relevantní informace, nejen na internetu, ale celkově, co vidí a slyší v televizi, rádiu a novinách.“* Za celkový cíl považuje umět zhodnotit informace,

určit, které za to stojí, a které ne, které dávají smysl, a které ne. A nakonec si z toho všeho něco vzít a dokázat to aplikovat do reálného života.

Paní Fialová by mediální výchovu více propojila s informatikou. Vyhovuje jí metoda integrace do ostatních předmětů. Pokud by měla například mediální výchova nahradit jednu hodinu českého jazyka, nesouhlasila by se zavedením samostatného předmětu. Jejím velkým přáním je, aby žáci dokázali znalosti z mediální výchovy aplikovat do života. Kromě kritického náhledu chce žáky naučit i něco z teorie ohledně médií. Také jasně formuluje, že představa světa bez médií je nesmyslná. *„Za mě je nejdůležitější posuzování textů, kritický náhled a obrana proti manipulaci. Ta manipulace hodně souvisí s používáním sociálních sítí, děti se nechají často zmanipulovat a jsou snadno zneužitelné. Chci také, aby znali trošku teorie. Co je to médium, co je to informace, jak probíhá její přenos, kdo ji tvoří nebo jak má vypadat správně sdělení a že mají různé směry a účely. Média nás budou obklopovat vždycky, to už se nikdy nezmění. Ty informace se teď šíří strašně rychle a je jich obrovské množství.“*

Paní Žlutá by byla pro, když by mediální výchova byla více zařazena do vzdělávacích plánů a do výuky. Za nejdůležitější z mediální výchovy považuje to, aby žáci uměli nakládat s informacemi. *„Důležité je, naučit ty studenty, odlišovat fake news. Také, aby dokázali odlišit, co je pravda a co není pravda a pak si vše dokázali ověřit. Do budoucna je to opravdu důležité. Veškeré informace jdou skrze média a platformy, které se neustále rozšiřují a částečně to zasahuje do jejich studijního a pak i pracovního života. Jsme v době informací a jsme jimi zavaleni, takže mediální výchova má přínosy ve všem.“*

7. Závěr

Bakalářská práce byla rozdělena na několik částí, které mezi sebou byly propojené a nabídly přehled a vhlad do problematiky mediální výchovy. První část se věnovala vymezení základních pojmů, které se vztahovaly k tématu. Následovala metodologická část, jež se věnovala popisu postupu při provádění výzkumu. Poslední částí byla část praktická, která obsahovala všechna sesbíraná zjištění.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zda se na vybraných školách realizuje průřezové téma mediální výchova. Pokud ne, proč tak nečiní, ale pokud ano, tak jakým způsobem. Pozornost byla věnována především tomu, jak respondenti aplikují mediální výchovu v praxi, z jakých zdrojů při přípravě čerpají a jak se na výuku připravují. Dále pak také jak vnímají situaci na jejich škole v rámci realizace mediální výchovy a zda jsou nějaká omezení, se kterými se u tohoto průřezové tématu setkávají, pokud ho zrovna chtějí zařadit do výuky.

Pro tento výzkum byla dopředu stanovena hlavní výzkumná otázka:

1. Jak je (ne)realizována mediální výchova ve vybraných školách ve vybraném maloměstě?

Dále mi ve výzkumu pomohou i tři vedlejší výzkumné otázky:

1. Kým je mediální výchova realizována?
2. V jaké podobě je realizována mediální výchova?
3. Za jakých podmínek je realizována mediální výchova?

V každém případě jsem po oslovení jednotlivých respondentů dostala zpětnou odpověď, že se mediální výchově až tak intenzivně nevěnují. Opak byl ale pravdou a pro mě bylo příjemným překvapením zjištění, že se mediální výchova realizuje na školách ve větším množství, než je uvedeno ve Školním vzdělávacím programu. Pokud to časová dotace dovolí, vyučující zařazují mediální výchovu aktivně. Přináší nové nápady, jak mediální výchovu integrovat, čímž významně přispívají k rozvoji kritického myšlení žáků a bezpečnému používání médií.

V případě výpovědí obou informantů, kteří spolupracovali na vytvoření ŠVP, došlo ke shodě, a sice že mediální výchova je dle jejich názoru velmi důležitá ve vzdělávacím procesu a zároveň se shodují, že za dobu výuky mediální výchovy na jejich školách se úroveň této výuky značně posunula vpřed. Obě školy disponují dobrým vybavením, které by mohly mediální výchovu usnadnit a zároveň obě školy mají nebo v minulosti měly školní časopis. Oba respondenti fungují jako kontrolující osoby pro ŠVP. Jejich názory se liší pouze v úplnosti ŠVP, paní Oranžová by nic neměnila, naopak pan Zelený by přidal více praktických předmětů.

I v případě učitelů mediální výchovy se odpovědi příliš nelišily a na mnohém se učitelé úplně shodli. Všichni uvedli, že ve vedení nachází velkou oporu, ať už se jedná o cokoliv. Shoda proběhla také ohledně formy výuky mediální výchovy, kdy vyučující uvedli, že jim forma průřezového tématu vyhovuje podstatně více, než forma samostatného předmětu. Dvě třetiny respondentů odpověděly, že k zahrnování mediální výchovy do výuky nemají dostatečné množství materiálů, ze kterých by mohly čerpat, proto si také materiály tvoří nebo upravují samy. Polovina z dotazovaných učitelů souhlasila s tím, že pro toto průřezové téma nemají dostatečnou časovou dotaci, takže stihnou z mediální výuky probrat opravdu málo. Dále jedna třetina respondentů uvedla, že vlastně neví, jakým způsobem mediální výchovu učit a uvítaly by také jednodušší koncept pro toto téma.

Mediální výchova je na obou školách realizována jako průřezové téma. Zařazení realizují učitelé s různými aprobacemi. V jednotlivých výpovědích se všichni informanti shodli na možnosti realizace mediální výchovy jako průřezového tématu, která jim zatím vyhovuje.

Dostala jsem se ale ke stejnému závěru, jako se dostali odborníci, kteří v roce 2023 prováděli výzkum ohledně mediální výchovy, jež zmiňuji v úvodu této práce. I přes snahu a aktivitu učitelé často nemají pro mediální výuku dostatek materiálů, chybí jim proškolení a v realizaci si jsou nejistí.

Seznam pramenů a použité literatury

Fedorov, Alexander and Fedorov, Alexander, Media Education Around the World: Brief History (June 28, 2015). Acta Didactica Napocensia, Volume 1, Number 2, 2008, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2624234>

HAVLÍK, Radomír a KOŤA, Jaroslav. Sociologie výchovy a školy. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

JEŘÁBEK, Jaroslav; KRČKOVÁ, Stanislava a HUČÍNOVÁ, Lucie. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Online. Edu.cz. 2007. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>. [cit. 2024-03-13].

JEŘÁBEK, Jaroslav a TUPÝ, Jan. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Online. Edu.cz. 2005. Dostupné z: <https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/rvpzv-lmp.pdf>. [cit. 2024-03-13].

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. Média a společnost. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7.

JIRÁK, Jan a WOLÁK, Radim (ed.). Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání. [Praha]: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-86212-58-6.

KAPOUN, Pavel. Média - obsahy, publika, účinky. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011, 66 s. ISBN 978-80-7464-027-8.

MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9.

MIČIENKA, Marek a JIRÁK, Jan. Rozumět médiím: základy mediální výchovy pro učitele. [Praha]: Partners Czech, c2006. ISBN 80-239-6762-2.

MIČIENKA, Marek a JIRÁK, Jan. Základy mediální výchovy. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.

MIŠOVIČ, Ján. Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Slon, 2019. ISBN 978-80-7419-285-2.

NIKLESOVÁ, Eva a BÍNA, Daniel. Mediální gramotnost a mediální výchova: studijní texty. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2010. ISBN 978-80-904247-6-0.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-503-5.

PRŮCHA, Jan. Učitel: současné poznatky o profesi. Pedagogická praxe. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.

Stručný slovník pedagogický. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1909.

W. James Potter Ph.D. (2010) The State of Media Literacy, Journal of Broadcasting & Electronic Media, 54:4, 675-696, DOI: 10.1080/08838151.2011.521462

WOLÁK, Radim. Mediální výchova v ČR: k zavádění nového tématu do vzdělávacího systému. Rigorózní práce, vedoucí Jiráček, Jan. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2017.

ZÁVODNÝ POSPÍŠIL, Jan a ZÁVODNÁ, Lucie Sára. Mediální výchova. Aktualizované 2. vydání. Prostějov: Computer Media, 2020. ISBN 978-80-7402-408-5.

Seznam online zdrojů

Jsns.cz. [online] Dostupné z: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/bulletin-medialni-vzdelavani/predstavujeme>. [cit. 2024-03-13].

Koncept "learning by doing". [online] REVUE PRO MÉDIA. Dostupné z: https://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/koncept_learningbydoing.htm. [cit. 2024-03-13].

Mediální výchova ve světě. [online] Ctenarska-gramotnost.cz. 2010. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/medialni-vychova/mv-zahranici/mv-ve-svete>. [cit. 2024-03-13].

Metoda, metodika, metodologie. [online] Natur.cuni.cz. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/geografie/geoinformatika-kartografie/studium/bakalarske-studium/pravidla-pro-bakalarske-prace/metoda-metodika-metodolige>. [cit. 2024-03-13].

PASTOROVÁ, Markéta. Doporučené očekávané výstupy - Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách. Online. 2011. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=28981&view=3951>. [cit. 2024-03-22].

Pěstujme mediální gramotnost. Začínají Týdny mediálního vzdělávání. Clovekvtsni.cz. 2022. [online] Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/pestujme-medialni-gramotnost-jsns-vydava-interaktivni-kurzy-serial-a-chysta-debatu-s-novinari-8925gp>. [cit. 2024-03-13].

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ zpracovaný podle RVP ZV. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.zsjevicko.cz/wp-content/uploads/2023/03/SVP-2022-prvni-stupen-zari-2023-druhy-stupen.docx.pdf>. [cit. 2024-03-13].

Školní vzdělávací program pro Kombinované lyceum. [online] 2019. Dostupné z: https://www.gymjev.cz/wp-content/uploads/2023/09/SVP-lyceum_2023_2023_3L4L.pdf. [cit. 2024-03-13].

Školní vzdělávací program pro Kombinované lyceum. [online] 2022. Dostupné z: https://www.gymjev.cz/wp-content/uploads/2023/09/SVP-lyceum_2023_2024_1L2L.pdf. [cit. 2024-03-13].

Školní vzdělávací program pro čtyřleté gymnázium. [online] 2019. Dostupné z: https://www.gymjev.cz/wp-content/uploads/2023/09/SVPG42023_2024_2R3R4R.pdf. [cit. 2024-03-13].

Školní vzdělávací program pro čtyřleté gymnázium. [online] 2023. Dostupné z: https://www.gymjev.cz/wp-content/uploads/2023/09/SVPG42023_2024_1R.pdf. [cit. 2024-03-13].

T-Mobile a novinář Piskáček zahajují projekt Klíče k médiím. [online] Mediaguru.cz. 2022. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2022/06/t-mobile-a-novinar-piskacek-zahajuji-projekt-klice-k-mediim/>. [cit. 2024-03-13].

Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů. [online] Digifolio.rvp.cz. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10429>. [cit. 2024-03-13].
Zvolši.info. [online] Dostupné z: <https://zvolši.info/o-nas/>. [cit. 2024-03-13].

Seznam obrázků

Obrázek 1 Typologie účinky médií dle Denise McQuaila.....	9
---	---

Seznam tabulek

Tabulka 1 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na humanitním oboru na gymnáziu v Jevíčku	38
Tabulka 2 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na všeobecném oboru na gymnáziu v Jevíčku	38
Tabulka 3 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na kombinovaném lyceu s přírodovědným zaměřením na gymnáziu v Jevíčku	38
Tabulka 4 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na kombinovaném lyceu s technickým zaměřením na gymnáziu v Jevíčku	39
Tabulka 5 Zařazení průřezového tématu "mediální výchova" na základní škole v Jevíčku.....	39
Tabulka 6 Pohlaví, apropace a délka pedagogické praxe spolupracovníků na ŠVP	40
Tabulka 7 Pohlaví, apropace a délka pedagogické praxe učitelů, kteří integrují mediální výchovu.....	43

Seznam příloh

Příloha č.1: Otázky k rozhovoru se spolupracovníkem na ŠVP

Příloha č.2: Otázky k rozhovoru s učiteli

Příloha č.1

PROFIL TVŮRCE ŠVP:

1. Jaká je délka vaší pedagogické praxe?
2. Jak dlouho konkrétně učíte na této škole?
3. Co je vaší původní aprobací?

INFORMACE O ŠKOLE:

1. Kolik je v současnosti na škole žáků?
2. Kolik je v současné době pedagogických pracovníků?
3. Kolik pedagogů na vaší škole se zaměřuje na vyučování mediální výchovy?
4. Realizovali jste někdy na škole nějaké projekty týkající se mediální výchovy?
5. Máte na vaší škole něco z následujícího? Školní noviny nebo časopis, internetové stránky, školní rozhlas nebo školní televize.

MEDIÁLNÍ VÝCHOVA NA ŠKOLE:

1. Můžete mi na pomyslné časové ose popsat, jak se u Vás mediální výchova vyvíjela?
2. Jakým způsobem je u vás realizována mediální výchova?
 - Jestli formou samostatného předmětu nebo jako průřezové téma, různé besedy, projekty.
3. V jakých předmětech je na vaší škole mediální výchova realizována?
4. Napříč ročníky, kdy se s mediální výchovou začíná?
 - Na co se v jakých ročnících zaměřuje?
5. Spolupracuje s vámi nějaký odborník na mediální výchovu?
6. Jaké máte technické vybavení školy, myslím tím takové, že to usnadní mediální výchovu.

ŠVP:

1. Kdo všechno spolupracoval na vytvoření ŠVP?
2. Jak toto tvoření ŠVP probíhalo?
 - Přebírali jste od nějakých jiných škol, tvořili jste samostatně, jaké jsou okolnosti?
 - Jak takové ŠVP vzniká?
3. Od kdy je mediální výchova zahrnuta ve vašem ŠVP? Byla tam před nebo potom, co se zavedlo povinné zařazení mediální výchovy v ŠVP?

4. Realizovali jste mediální výchovu hned po zavedení nebo později? (například z důvodu, že ji neměl kdo učit nebo zařazovat do svých předmětů)
5. Je něco, co vám v ŠVP chybí?
 - Něco, co byste tam zařadil sám/a.
 - Něco, co by bylo lepší pro vyučující.
 - Něco, co by bylo lepší pro studenty.

NÁZOR NA MEDIÁLNÍ VÝCHOVU:

1. Jaké jsou vaše hlavní důvody a názory ohledně důležitosti mediální výchovy ve vzdělávacím procesu?
2. Byl/a byste pro, aby mediální výchova byla zavedená jako samostatný předmět?
 - Pokud NE, proč, nepříjde Vám to důležité?
 - Pokud ANO, proč? Myslíte si, že je tento předmět stejně důležitý jako například matematika atd.?
3. Když by bylo na Vás vyberete si raději mediální výchovu jako samostatný předmět nebo průřezové téma?
 - Důvod?
 - Pozitiva a negativa obou?

Příloha č.2

PROFIL UČITELE:

1. Jaká je délka vaší pedagogické praxe?
2. Jak dlouho konkrétně učíte na této škole?
3. Co je vaší původní aprobací?
4. V jakých třídách momentálně učíte?
5. Myslíte si, že disponujete dostatečnou mediální gramotností?
 - Myslím tím natolik, abyste žákům dokázal/a vysvětlit pojmy z mediálního světa a předat jim vše potřebné.

REALIZACE MEDIÁLNÍ VÝCHOVY V JEJICH PODÁNÍ:

1. Vyučujete mediální výchovu od začátku své pedagogické praxe nebo jste začal/a později?
2. Je realizována jako průřezové téma nebo jako samostatný předmět?
3. Jak jste se dostal/a k výuce nebo zahrnování mediální výchovy?
 - Jakým způsobem ji do hodin zahrnujete?
4. Jak se na mediální výchovu připravujete?
 - Z jakých zdrojů čerpáte při přípravě?
5. Kdy naposled jste mediální výchovu realizoval/a? Můžete popsat, jak to probíhalo?
6. Používáte při výuce mediální výchovy nějaká média? Uveďte konkrétně jaká a na příkladech (internet, videa, fotografie, noviny,..)

MEDIÁLNÍ VÝCHOVY x ŠKOLA:

1. Jak celkově vnímáte situaci na škole, když se řekne „realizace mediální výchovy“?
2. Když učíte toto průřezové téma, máte nějaké speciální proškolení nebo účast na nějakém kurzu či semináři ohledně mediální výchovy?
 - Pokud ANO, jaké jste absolvoval?
 - Pokud NE, uvítali byste nějaké?
3. Máte v rámci mediální výchovy dostatečnou podporu ze strany vedení? Vycházejí vám vstříc?
4. Máte k vyučování dostatek metodických materiálů?
5. Jsou nějaká omezení, která Vám brání např. pro lepší realizaci mediální výchovy?
6. Radíte se ohledně mediální výchovy s kolegy?

POHLED NA MEDIÁLNÍ VÝCHOVU:

1. Byl/a byste pro, aby mediální výchova byla zavedená jako samostatný předmět?
 - Pokud NE, proč, nepříjde Vám to důležité?
 - Pokud ANO, proč? Myslíte si, že je tento předmět stejně důležitý jako například matematika atd.?
2. Myslíte si, že je mediální výchova dostatečně zohledněna ve vzdělávacích plánech a kurikulu?
 - Pokud NE, co doporučujete přidat?
3. Jaká témata v rámci mediální výchovy považujete za nejdůležitější?
4. Jak byste popsal(a) přínosy MV – pro vzdělávání, pro vás, pro studující?
5. Když by bylo na Vás, vyberete si raději mediální výchovu jako samostatný předmět nebo průřezové téma?
 - Důvod?
 - Uveďte pozitiva a negativa obou.
6. Myslíte si, že je forma průřezového tématu dostačující?
7. Co považujete za cíl mediální výchovy?
8. Vidíte nějaký potenciál mediální výchovy v přípravě žáků na budoucnost?
 - Pokud NE, proč v mediální výchově potenciál nevidíte?
 - Pokud ANO, jaký?
 - Z hlediska profesního, z hlediska občanského.